

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

**Ústavní právo na příznivé životní prostředí
a jeho prosazování v současné ČR**

Renata Tauchmanová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Renata Tauchmanová

Provoz a ekonomika

Název práce

Ústavní právo na příznivé životní prostředí a jeho prosazování v současné ČR

Název anglicky

Constitutional rights for a favorable environment and its enforcement in modern Czech Republic

Cíle práce

Cílem práce je analyzovat vývoj ochrany životního prostředí v České republice a vývoj právní úpravy této ochrany v posledních letech. Dále práce přiblíží postupy mezinárodního práva, převážně evropského, v oblasti ochrany životního prostředí.

Práce nastiňuje dostupné procesní nástroje, které využívá české soudnictví v oblasti práva na příznivé životní prostředí a dále představuje práva a povinnosti občanů České republiky k tomuto tématu se vztahující.

Metodika

Hlavní metody, které jsou nezbytné k vytvoření této bakalářské práce jsou literární rešerše, citace a kompilace názorů převzatých z odborné literatury, interpretace textu právních předpisů. Vzhledem k softwarové globalizaci čerpá práce i z internetových serverů veřejnoprávních institucí, státní správy (například judikatury soudů) a ministerstev věnovaných dané problematice.

V praktické části bude využito metod rozhovoru, metod srovnávacích; dále tabulek a grafů a statistických údajů.

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2014

Ing. Martin Polák, Ph.D.

Dekan

Elektronicky schváleno dne 10. 9. 2014

JUDr. Jana Botská

Vedoucí katedry

V Praze dne 11. 12. 2012

Doporučený rozsah práce

30- 40 stran, přílohy

Klíčová slova

životní prostředí, příroda, člověk, zvíře, rostlinstvo, ochrana životního prostředí, ústavní zákon, právní nárok

Doporučené zdroje informací

BAHÝL, J., BAHÝLÁ L., KOCOUREK T. Příklady a judikatura z práva životního prostředí. 1.vyd.Praha: Leges, 2008.

DÁLE : Judikatura soudů ČR, příp. ESD,; internet: portály státní správy.

Další literatura a zdroje po dohodě s vedoucí BP

DAMOHOŘSKÝ, M. Právo na příznivé životní prostředí jako základní lidské právo. In Jirásková, V., Vondráček, J. Právní stát současnost a budoucnost. Praha: Univerzita Karlova, 2001.

DAMOHOŘSKÝ, M. Právo životního prostředí. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003.

KLÍMA, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2. díl, 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, Plzeň 2009

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

ZÁKLADNÍ LITERATURA:

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník.

Předběžný termín obhajoby

2014/15 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Eva Kadlecová

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 10. 9. 2014

JUDr. Jana Borská

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 12. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci na téma "Ústavní právo na příznivé životní prostředí a jeho prosazování v současné ČR" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce JUDr. Evy Kadlecové a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14.03.2016

Renata Tauchmanová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí bakalářské práce JUDr. Evě Kadlecové za její cenné rady a čas, které mi věnovala při řešení dané problematiky. V neposlední řadě také děkuji všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace.

Ústavní právo na příznivé životní prostředí a jeho prosazování v současné ČR

Constitutional rights for a favourable environment and it's enforcement in modern Czech Republic

Souhrn

Práce poskytuje co nejucelenější přehled o právní ochraně životního prostředí v České republice z pohledu justice a její aplikace v českém soudnictví. Především, co se týká zákonů v oblasti ochrany práva na příznivé životní prostředí v rámci Ústavy České republiky, jsem se snažila zaměřit na judikaturu Ústavního soudu, jakožto soudu, jehož rozhodnutí jsou pro výklad a další uplatnění práva na příznivé životní prostředí v praxi zcela zásadní.

Cílem práce je ukázat vývoj právní/legislativní ochrany životního prostředí v České republice a přiblížit praktiky mezinárodního práva, převážně evropského, v oblasti ochrany životního prostředí. Práce nastiňuje dostupné procesní nástroje, které využívá české soudnictví v oblasti práva na příznivé životní prostředí a dále představuje práva a povinnosti občanů České republiky k tomuto tématu se vztahující.

Summary

The thesis provides the most comprehensive summary of the legal protection of the environment in the Czech Republic from the perspective of the justice and its application in the Czech judiciary. Especially in regards to laws on the protection of the right to a favourable environment within the Constitution of the Czech Republic, I have tried to concentrate on the jurisprudence of the Constitutional Court, as to the court, whose decisions are very crucial for the interpretation and further application of the law to the favourable environment in the practice.

The goal of my thesis is to show the evolution of the legal / legislative environment in the Czech Republic and to approach the practice of the international law, especially european law in the field of the environmental protection. The thesis outlines available trial implements, which uses the czech judiciary in the field of the law for a favourable environment and also represents the rights and obligations of the czech citizens related to this topic.

Klíčová slova: životní prostředí, příroda, člověk, zvíře, rostlinstvo, ochrana životního prostředí, ústavní zákon, právní nárok

Keywords: environment, nature, human, animal, flora, environmental protection, constitutional law, legal claim

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Cíl práce a metodika.....	8
3. Vymezení základních pojmů	9
3.1. Trvale udržitelný rozvoj	9
3.1.1. Životní prostředí	9
3.2. Fyzické osoby.....	10
3.3. Právní osoby	10
3.4. Ústava ČR	12
3.5. Ústavní právo	14
3.6. Listina základních práv a svobod	15
3.7. Ochrana životního prostředí	15
4. Historie a vývoj právní úpravy ochrany životního prostředí v ČR	17
4.1. Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod	18
5. Vývoj právní úpravy ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni.....	19
5.1. Aarhuská úmluva č. 124/2004 Sb.m.s.	21
5.1.1. Právo na informace.....	21
5.1.2. Právo veřejnosti účastnit se rozhodovacích procesů	21
5.1.3. Právo přístupu k soudní ochraně.....	22
6. Právo na informace o životním prostředí.....	23
6.1. Zákon o státní statistické službě 89/1995 Sb.	24
7. Procesní nástroje používané v ústavním právu na příznivé životní prostředí.....	25
8. Formy porušování ústavního práva na příznivé životní prostředí	29
8.1. Civilní soudnictví	30
9. Analýza míry znalosti práva na příznivé životní prostředí občanů vycházející z ústavního práva a jejich spokojenost se současným stavem životním prostředím v ČR	32
10. Závěr	48
11. Seznam literatury a pramenů	50
12. Seznam grafů.....	53
13. Přílohy.....	54

1. Úvod

Ochrana životního prostředí se v posledních několika letech stává stále více diskutovanější problematikou, avšak podle mého názoru se tomuto problému nevěnuje stále dost péče. Konkrétně v České republice i přes svoji závažnost je toto téma značně opomíjeno. Důkazem toho může být, že v roce 2014 bylo v České republice vyprodukováno 23 788 925 tun komunálního odpadu, z toho nebezpečného bylo 1 168 342 tun.¹ Kvalita a úroveň životního prostředí by měla být pro každý živý organismus a zvláště pro člověka velmi zásadní. Lidstvo nadřazuje krátkodobé přínosy a zisky nad trvale udržitelným zdrojem, ze kterého by mohlo čerpat mnoho generací.

Příroda má tu schopnost, že se dokáže přizpůsobit různým podmínkám, avšak do určité míry. Pokud především člověk naruší, ohrozí nebo dokonce poškodí životní prostředí, ohrožuje tím život nejen svůj, ale i život všech živých organismů na Zemi, ba dokonce i život budoucí generace. Je zřejmé, že životním prostředím se zabývá mnoho sdružení, nevládních organizací, ale samozřejmě i zákon myslí na ochranu životního prostředí. Domnívám se, že vliv, který mají tyto subjekty, by mohl do budoucna přispět ke změně jak v pohledu státu na životní prostředí, tak i velkých společností, které do jisté míry taktéž příznivě životní prostředí ovlivňují. Ovšem k tomu, aby člověk žil v příznivém životním prostředí je nutná kooperace všech prostředků, které na životní prostředí působí. Jedná se o prostředky ekonomické, vědecké, technické, politické, technologické, osvětové, vzdělávací a organizační. Tyto prostředky se navzájem prolínají a působí společně. Právní prostředek je výjimečný svojí přesností, závazností a vynutitelností. Právo je tedy pro ochranu životního prostředí nezbytné, téměř nezastupitelné a velmi významné.

¹ Produkce, využití a odstranění odpadu a produkce druhotných surovin v roce 2014 [online]. Český statistický úřad, 1.10.2015.
Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/34580409/280029-15.pdf>>

2. Cíl práce a metodika

Cílem práce je analyzovat vývoj ochrany životního prostředí v České republice a vývoj právní úpravy této ochrany v posledních letech. Syntézou informací z literatury jsou v práci přiblíženy postupy mezinárodního práva, převážně evropského, v oblasti ochrany životního prostředí.

Práce nastiňuje procesní nástroje, které využívá české soudnictví v oblasti práva na příznivé životní prostředí a dále představuje práva a povinnosti občanů České republiky k tomuto tématu vztahující se.

Hlavní metody, nezbytné k vytvoření této bakalářské práce jsou literární rešerše, citace a kompilace názorů převzatých z odborné literatury, interpretace textu právních předpisů. Dalším důležitým zdrojem byla především platná právní úprava. Vzhledem k softwarové globalizaci čerpá práce i z internetových serverů veřejnoprávních institucí, státní správy (například judikatur soudů) a ministerstev věnovaných dané problematice.

Praktická část této práce byla zpracována pomocí vyhotoveného dotazníku, který je přiložen v příloze (příloha č. 1). Na základě tohoto dotazníku bylo provedeno dotazníkové šetření mezi veřejností, která byla dále rozdělena do tří věkových skupin a na základě výsledků byla vytvořena analýza znalosti a spokojenosti občanů České republiky s aktuální situací Ústavního práva na příznivé životní prostředí v ČR.

3. Vymezení základních pojmů

Tato kapitola definuje základní pojmy životního prostředí, které se v ústavním právu nejčastěji vyskytují, a tudíž je jejich vymezení důležité pro pochopení problematiky ústavního práva na příznivé životní prostředí.

3.1. Trvale udržitelný rozvoj

Pojmem trvale udržitelný rozvoj rozumíme takový ekonomický, sociálně a technologicky možný rozvoj, který *současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*²

Trvale udržitelný rozvoj je založen na přednostním využívání obnovitelných přírodních zdrojů, avšak jen v rámci jejich obnovitelnosti. Dále se zabývá maximální šetrností a úsporností ve vztahu k neobnovitelným zdrojům. Je nutné si zde uvědomit, že i obnovitelné zdroje se za jistých okolností mohou stát neobnovitelnými zdroji a že jedním ze základních obnovitelných zdrojů je i člověk, jeho invence a práce.

3.1.1. Životní prostředí

Jedním z klíčových pojmů pro trvale udržitelný rozvoj a jeho funkčnost je životní prostředí. Životním prostředím je dle § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí „*vše co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystém a energie.*“³ Z toho vyplývá, že jde o prostředí nezbytné pro další existenci nejen člověka, ale i všech živých organismů na Zemi. Obecně bychom tedy mohli říci, že životní prostředí je prostředí, ve kterém žijeme, tedy vše co nás obklopuje a co nám umožňuje život. „*Předmětem práva životního prostředí jsou tak především normami upravené společenské vztahy, které mají zajistit ochranu tohoto prostředí.*“⁴

² DAMOHORSKÝ a kol., Právo životního prostředí, 2011, s. 14

³ Srov. ust. § 2 zák. č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

⁴ DAMOHORSKÝ a kol., Právo životního prostředí, 2011, s. 28

3.2. Fyzické osoby

Lidská práva bezpochyby náležejí člověku, lidským bytostem, právem označovaným jako fyzické osoby. Je chráněn samotný život člověka, jeho vnitřní sféra (např. důstojnost), vnější projevy (např. shromažďování) a konečně také vnější okolí člověka, životní prostředí, na kterém je člověk ze své biologické podstaty závislý. Ačkoliv se základní práva a svobody podle článku 3 Listiny „zaručují všem, bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry...“ pracuje Listina s rozlišnými druhy subjektů, kterým na základě jejich zvláštní charakteristiky zaručuje odlišná práva. Příkladem budiž například volební právo náležející pouze občanům státu. Článek 35 odst. 1 Listiny zní „Každý má právo na příznivé životní prostředí.“⁵ Okruh fyzických osob nijak nespécifikuje a lze tedy říci, že se týká všech. Životní prostředí České republiky je životním prostředím všech osob, které se na jeho území nacházejí. Nikoliv jen jeho občanů, ale také cizinců. Bylo by absurdní, kdyby se občan Spojených států amerických žijící v České republice nemohl domáhat práva na příznivé životní prostředí s odůvodněním, že jeho „domovským“ životním prostředím jsou Spojené státy americké.

Člověk si životní prostředí přizpůsobuje a snaží se ho ovládat, proto se můžeme setkat s pojmem životní prostředí člověka. Jde o prostředí, kde člověk přeměňuje přírodu ať už úmyslně či neúmyslně. „Zatímco rostlina či zvíře je prostě součástí přírody, v níž vyvolává změny pouze svou přítomností, člověk ji záměrně a promyšleně ovládá a přizpůsobuje svým účelům.“⁶

3.3. Právnícké osoby

Na rozdíl od fyzických osob je právo na příznivé životní prostředí právníckých osob sporné. Výklad zájmena „každý“ v neprospěch právníckých osob, jak jej judikoval Ústavní soud, se setkal s velkou kritikou, a to jak z procesního, tak především hmotněprávního hlediska. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 19.01.1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93 připustil ochranu základních práv a svobod právníckých osob. Právnícká osoba se však může domáhat jen práv chráněných Listinou, „která odpovídají jejímu právnímu postavení, resp.

⁵Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

⁶POSPÍŠIL, B. Životní prostředí očima právníka, 1981, s. 13

*pokud jsou svou povahou pro ni použitelná.*⁷ V přelomovém usnesení Ústavního soudu ze dne 06.01.1998, sp. zn. I. ÚS 282/97 byla odmítnuta ústavní stížnost občanského sdružení Děti Země, ve které se sdružení domáhalo subjektivního práva na příznivé životní prostředí a práva na úplné a pravdivé informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. V rámci posouzení aktivní legitimace Usnesení občanského sdružení však Ústavní soud došel k závěru, že stěžovatel jako občanské sdružení není aktivně legitimován. Své rozhodnutí odůvodnil takto: „*Článek 35 Listiny základních práv a svobod zakotvující právo na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů na právnické osoby vztahovat nelze.*“⁸

Je zřejmé, že práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které – na rozdíl od právnických osob – podléhají eventuálním negativním vlivům životního prostředí. Tomu ostatně odpovídá i charakteristika životního prostředí, jak ji provedl zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Toto přelomové rozhodnutí, které významným způsobem ovlivnilo rozhodování českých soudů a které zúžilo rozsah ochrany lidských práv a životního prostředí v České republice, bylo přijato mimo ústní jednání, bez přítomnosti účastníků usnesením, aniž by se jím zabýval senát. Takový postup byl v souladu s tehdejšími předpisy, avšak svým rozhodnutím se soudce odchýlil od nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97, ve kterém soud uznal subjektivní právo na příznivé životní prostředí v řízení, jehož stěžovatelem byla právnická osoba, čímž jí Ústavní soud implicitně právo na příznivé životní prostředí přiznal.⁹

Hlavním odůvodněním usnesení sp. zn. I. ÚS 282/97 je podstata právnických osob, tedy že nepodléhají eventuálním negativním vlivům. Negativním vlivem mohou být např. i zvýšené finanční náklady, které by musela právnická osoba v souvislosti se zhoršením životního prostředí vynaložit. Jedná se však až o sekundární důsledek. Přímým (biologickým) vlivům budou podléhat vždy jen fyzické osoby. Ústavní soud se spokojil s jediným (byť správným) argumentem v neprospěch práva na příznivé životní prostředí a nezkoumal danou problematiku ve všech souvislostech, zejména v kontextu veřejnosti.

⁷Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 01. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93

⁸Usnesení Ústavního soudu ze dne 06. 01. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97

⁹Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 07. 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97

Ve prospěch právnických osob obecně lze uvést argument, že Ústavní soud svým rozhodnutím založil nerovnováhu mezi oprávněnými a povinnými subjekty, kdy právníké osoby mají povinnost neohrožovat a nepoškozovat životní prostředí, jak vyplývá z článku 35 odst. 3 Listiny, s odkazem na právo na příznivé životní prostředí se u jiných subjektů splnění této povinnosti domáhat nemohou. Navíc není možné přijmout koncept, kdy podnikateli – fyzické osobě – právo na příznivé životní prostředí přiznáme, zatímco právníké osobě podnikající ve stejném oboru, např. v ekologickém zemědělství, toto subjektivní právo upřeme.

Hlavním problémem práva na příznivé životní prostředí právnických osob však není samotná (ne)existence jejich subjektivního práva. Nevládní organizace, jejichž hlavním účelem je ochrana přírody a krajiny, se díky převládající soudní praxi nemohou domáhat hmotněprávního přezkumu zákonnosti správních rozhodnutí ve věcech životního prostředí.

3.4. Ústava ČR

Ústava České republiky je platnou ústavou České republiky a spolu s Listinou základních práv a svobod součástí ústavního pořádku České republiky. Zatímco naprostá většina jiných států má tzv. monolegální ústavu (ústava v podobě jednoho předpisu), je zvláštností ústavní situace v České republice - existence tzv. polylegální ústavy, tvořené větším množstvím ústavních zákonů. Aby byla tato masa ústavních předpisů zahrnuta pod jeden pojem, byl zaveden (čl. 3, čl. 112 Ústavy) pojem "ústavní pořádek". Podle čl. 112 Ústavy České republiky lze dovodit, že se ústavním pořádkem rozumí souhrn určitých ústavních zákonů a dalších Ústavou výslovně jmenovaných pramenů práva v úrovni nejvyšší právní síly.

Ústavu České republiky přijala Česká národní rada dne 16. prosince 1992 a následně byla vyhlášena ve sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb. Ústava nabyla účinnosti dne 1. ledna 1993.

Ústavou České republiky byla zrušena dřívější Ústava Československé socialistické republiky, ústavní zákon o československé federaci, ústavní zákony, které je měnily a doplňovaly a ústavní zákon o státních symbolech České republiky.

Ústava byla novelizována ústavními zákony č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb. a 319/2009 Sb.

Strukturu Ústavy ČR představuje preambule a osm hlav, které se dále člení na články (celkem 113) Jednotlivé hlavy ústavy jsou nazvány:

- hlava první – Základní ustanovení
- hlava druhá – Moc zákonodárná
- hlava třetí – Moc výkonná
- hlava čtvrtá – Moc soudní
- hlava pátá – Nejvyšší kontrolní úřad
- hlava šestá – Česká národní banka
- hlava sedmá – Územní samospráva
- hlava osmá – Přejídná a závěrečná ustanovení.

V úvodních ustanoveních upravuje základní principy ústavního systému republiky, jako jsou demokratický základ státnosti, pluralita politického systému, princip soudní ochrany základních práv a svobod, a atributy svrchovanosti státu, jako jsou státní území, státní občanství, hlavní město a státní symboly. Podle Ústavy ČR je ČR svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Stěžejním předmětem ústavní úpravy je dále systém dělby moci v ČR, tvořený orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní. Moc zákonodárná je tvořena dvoukomorovým Parlamentem České republiky, který se skládá z Poslanecké sněmovny a Senátu. Moc výkonná je tvořena prezidentem ČR, vládou ČR a dalšími orgány. Moc soudní tvoří podle ústavy Ústavní soud ČR a soustava obecných soudů. Dalšími Ústavou ČR upravenými institucemi jsou Nejvyšší kontrolní úřad a Česká národní banka. Ústava ČR může být doplňována či měněna pouze ústavními zákony, přičemž ústava nepřipouští změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu. K hlasování o Ústavě ČR se požaduje souhlas třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.

Funkce, které plní Ústava České republiky, mohou být rozličné. Nejobecnější rozlišování je podle chápání ústavy na 5 základních funkcí:

- funkci právní (ústava jako základní zákon státu), daná postavením ústavy jako vrcholku právního řádu
- funkci politickou, podle níž ústava vyjadřuje i základní politická pravidla „hry o moc“
- funkci ideologickou, podle níž jsou výrazem zaměření určitého státu a společnosti
- funkci kulturní, podle které vyjadřuje právní a politickou kulturu společnosti, ale i obecné kulturní hodnoty a povahu.

3.5. Ústavní právo

Ústavní právo je součástí veřejného práva. Reguluje pouze určitou část veřejnoprávních vztahů, a to společenské vztahy, týkající se základních prvků státu a jeho organizace. V podstatě se jedná o následující oblasti (skupiny) společenských vztahů:

- a) společenské vztahy, které vyjadřují povahu státu a státní moci,
- b) společenské vztahy, které vyjadřují formy, jimiž stát jako suverén státní moc vykonává (přímá demokracie či zastupitelská demokracie). Do této oblasti zahrnujeme i právní úpravu organizace státní moci,
- c) společenské vztahy, které vyjadřují suverenitu národa a postavení národností. V ČR jde o realizaci práva českého národa v podobě vytvoření samostatného státu. Navenek se tato suverenita národa projevuje v postavení ČR jako rovnoprávného člena mezinárodního společenství států,
- d) společenské vztahy, které vyjadřují působení státní veřejné moci uvnitř státu a jeho formy. Jde v podstatě o vztah jedince a státu. Toto je vyjádřeno státním občanstvím, základními právy a svobodami, popř. povinnostmi občanů. Jedná se o klíčovou oblast, neboť se v ní prolínají všechny ostatní shora uvedené oblasti.¹⁰

¹⁰ Právní minimum vysokoškolačka, JUDr. Josef Augustin, Univerzita palackého v Olomouci, [online],

Dostupné online: <fch.upol.cz/skripta/pmv/I.doc>

3.6. Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je nedílnou součástí ústavního pořádku ČR. Podle přirozenoprávní teorie mají lidská práva univerzální charakter. Jejich obsah a platnost nemají být omezovány státními hranicemi. Proto je jejich ochrana podřízena mezinárodněprávním zásadám, a proto také § 2 ústavního zákona, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod zakotvuje, že mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, ratifikované a vyhlášené, jsou na území ČR obecně závazné a mají přednost před zákonem.

Listina základních práv a svobod článek 35 zaručuje každému právo na příznivé životní prostředí. Český právní řád ovšem nevysvětluje, které vlastnosti definují příznivost životního prostředí. Komentář Listiny základních práv a svobod uvádí, že pojem „příznivé“ se váže k určitému obecnému stavu prostředí v určitém prostoru, v němž jsou pro každého vytvořeny objektivně stejné podmínky existence, pokud ještě splňují přípustné limity znečištění nebo jiného ohrožení či poškození základních složek životního prostředí. Příznivé životní prostředí není tedy absolutně čisté a nedotčené, ale je poškozené v souladu s právem. Právo na příznivé životní prostředí však nenáleží mezi práva, kterých se lze dovolat přímým odkazem na Listinu základních práv a svobod, čl. 41, ale pouze v mezích zákona, které ji provádějí. Tudíž na těchto zákonech závisí, jaký stav životního prostředí bude možné pokládat za příznivý.¹¹

3.7. Ochrana životního prostředí

Ochrana životního prostředí definuje zákon č. 17/1992 Sb., O životním prostředí, § 9 jako *„činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“* Z této definice vyplývá dle Damohorského, že ochrana životního prostředí v sobě ukrývá dvě složky, defenzivní a ofenzivní.

- Defenzivní složkou je označováno určité omezení či zákaz činnosti, nebo tím, že je činnost vázaná na povolení či souhlas orgánu veřejné správy a následným plněním stanovených podmínek.

¹¹KLÍMA, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2. 2009, s. 1284

- Ofenzivní složka spočívá v aktivním působení na stav životního prostředí, které může být vyjádřeno příkazem na odstranění či zmírnění škodlivého zásahu do životního prostředí a to buď uvedením do stavu původního nebo kompenzací za ztrátu způsobenou životnímu prostředí.¹²

¹²DAMOHOŘSKÝ a kol., Právo životního prostředí, 2011, s. 29-30

4. Historie a vývoj právní úpravy ochrany životního prostředí v ČR

Počátek zájmu vůči životnímu prostředí na našem území přinesla až Ústava Československé republiky z roku 1960, a její článek 15 odstavec 2: *„Stát pečuje o zvelebování a všestrannou ochranu přírody a o zachování krajinných krás vlasti, aby tím vytvářel stále bohatší zdroje blahobytu lidu a vhodné prostředí, které by prospívalo zdraví pracujících a umožňovalo jejich zotavení.“*

Právo životního prostředí je mladou disciplínou. Do roku 1989 nebylo v České republice respektive v Československu ochraně životního prostředí věnován příliš velký důraz. Po roce 1989 se situace mění a vzniká samostatný orgán Federální výbor pro životní prostředí, v čele s J. Vavrouškem, významným ekologem, publicistou a politologem, jenž měl funkci jako nynější Ministerstvo životního prostředí, které funguje od roku 1990. Období od roku 1990 až 1992 je velmi plodným obdobím pro oblast environmentální politiky, ale také životního prostředí. Zásadní postavení mezi porevolučními změnami zastává bezpochyby přijetí Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod ústavním zákonem č. 23/1991 Sb. (listina základních práv a svobod), kde je právo na příznivé životní prostředí uvedeno v čl. 35 odst. 1 ve znění dodnes nezměněném. Jelikož je čl. 35 zařazen do Hlavy IV. mezi hospodářská, sociální a kulturní práva, spadá pod režim čl. 41, který uvádí, že tohoto práva je možné se domáhat pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí.¹³

Období od roku 1998-2002 je dalším významným obdobím pro rozvoj životního prostředí v České republice. Vláda přijímá Státní program na ochranu přírody a krajiny ČR, v němž uložila příslušným ministrům plnit úkoly a opatření v ochraně přírody a krajiny, ale už v roce 2002 vláda tento program aktualizuje. Aktualizace tohoto programu rozpracovává jednotlivé cíle, strategie schválené usnesením vlády č. 620/2005, jako základního mezisortního a mezioborového dokumentu, kterým se v ČR naplňuje Úmluva o biologické rozmanitosti. V dokumentu jsou také zapracované požadavky evropské úmluvy o krajinně na ochranu, péči a plánování krajiny. Dále byla v tomto období příja-

¹³ DAMOHORSKÝ a kol.; Právo životního prostředí, 2011, s. 25-29

tá usnesením č. 38 ze dne 10. ledna 2001 Státní politika životního prostředí, které jsou v roce 2000, doplněny o Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, který se snaží posunout pojetí výchovně vzdělávacího procesu z roviny ekologie jako vědy o vztazích mezi organismy do roviny environmentální, kde jsou základem systémové souvislosti v kontextu stále se zrychlujícího ovlivňování přírodního prostředí.¹⁴ Státní politika životního prostředí České republiky na roky 2012-2020, která byla schválena Vládou ČR dne 9.1.2013, kde ke stěžejním prioritám patří snížení úrovně znečištění ovzduší. Nejvíce problematické je z pohledu negativních dopadů na lidské zdraví překračování imisních limitů pro suspendované částice PM10 a cílových imisních limitů pro benzo(a)pyren.¹⁵

Období let 2000 až 2004 představuje nebývalý rozvoj českého práva životního prostředí, ovlivněný zejména rychlou harmonizací této oblasti s právem životního prostředí Evropského společenství.¹⁶

4.1. Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod

Ochrana a právo na životní prostředí v České republice je dle zákona č. 1/1993 zakotvena v Ústavě České republiky (dále jen Ústava) a v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina). V článku 7 Ústavy se stát zavazuje povinností dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a o ochranu přírodního bohatství.

V Listině v článku 35 se pak uvádí, že *„každý má právo na životní prostředí,“* *„každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí,“* a že *„nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“* Mezi základními lidskými právy jsou však ekologická práva poměrně nová. Trend ústavního zakotvení těchto práv přišel teprve v posledních desetiletích, především jako reakce na hrozbu zničení živé přírody v důsledku mohutného rozvoje průmyslu, dopravy a dalších lidských aktivit, které poškozují a ohrožují životní prostředí.

¹⁴PROCHÁZKOVÁ E.; Právo na příznivé životní prostředí v teorii a praxi, s. 17-19

¹⁵MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, *Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020*, [online], s. 13, Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotního_prostředí/\\$FILE/SP%C5%BDP_2012-20.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotního_prostředí/$FILE/SP%C5%BDP_2012-20.pdf)

¹⁶DAMOHOŘSKÝ a kol.; Právo životního prostředí, 2011, s. 20-21

5. Vývoj právní úpravy ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni

V roce 1972 byla Organizací spojených národů svolána mezinárodní konference probíhající ve Stockholmu, jenž se stala velmi zásadní pro vznik práva na příznivé životní prostředí. Výsledkem této konference, která je mezníkem v chápání ochrany životního prostředí, je Stockholmská deklarace, která obsahuje 26 principů ochrany životního prostředí.¹⁷ V prvním principu této deklarace je uznáváno právo na příznivé životní prostředí jakožto jedno z lidských práv a odpovědnost člověka za ochranu a zlepšování životního prostředí. Další důležité principy uvádí článek 2, který uvádí povinnost chránit přírodní zdroje a ekosystémy ku prospěchu současným a budoucím generacím; článek 21, který přiznává svrchované právo států na využívání vlastních přírodních zdrojů, současně jim i ukládá povinnost tímto využíváním nepoškozovat životní prostředí jiných států; a čl. 24, který říká: „*Všechny národy mají právo na uspokojivé a globální životní prostředí, příznivé jejich rozvoji,*“ Stockholmská deklarace přesto obsahuje jisté náznaky a zárodky zapojení široké veřejnosti v boji proti degradaci životního prostředí. Například princip č. 6 zmiňuje podporu spravedlivého boje národů postižených zemí proti znečišťování, důležitá je také zásada 19, která jako jeden ze základních předpokladů pro osvícené mínění a odpovědné chování jednotlivců, podniků a veřejnosti při ochraně a zlepšování životního prostředí staví princip vzdělávání.¹⁸

V roce 1992 se v Rio de Janeiru konala další významná mezinárodní konference, která pomohla vzniku Deklaraci o životním prostředí a rozvoji. Hned 1. princip: „*Lidské bytosti jsou v centru pozornosti týkající se trvale udržitelného rozvoje. Mají právo na zdravý a produktivní život v souladu s přírodou,*“ byl velmi zkritizován, protože nepoužívá jasné právní formulace.¹⁹

¹⁷ DAMOHORSKÝ a kol.; Právo životního prostředí, 2011, s. 11

¹⁸ ŠTURMA.P. a kol. Mezinárodní právo životního prostředí. 1. část (obecná), 2008, s. 38

¹⁹ PROCHÁZKOVÁ E.; Právo na příznivé životní prostředí v teorii a praxi, s. 20-28

Rada Evropy přijala v roce 1998 *Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí*. Tato Úmluva požaduje kriminalizaci každého jednání proti taxativně vyjmenovaným složkám životního prostředí, které dosahuje určitého vyššího stupně společenské nebezpečnosti a přitom nechává na vůli států, zda tyto protiprávní činy budou stíhány jako trestné činy či jako přestupky. Česká republika patří zatím mezi státy, která Úmluvu nepodepsala.²⁰

Tzv. *Luganská konvence* (celým názvem Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené činnostmi nebezpečnými životnímu prostředí) je další úmluvou přijatou v rámci Rady Evropy v roce 1993. Úmluva vymezuje škodu na životním prostředí jako ztrátu na životě či zranění osob, ztrátu nebo poškození majetku, ztrátu nebo škodu v důsledku zhoršení stavu životního prostředí a náklady na preventivní nebo nápravná opatření. Úmluva je založena na objektivní odpovědnosti a na zásadě „znečišťovatel platí“. Ani tuto Úmluvu nebyla Českou republikou prozatím podepsána.²¹

Třetí významnou konferencí byl Světový summit o udržitelném rozvoji, konaný v roce 2002 v Johannesburgu, který nedal podnět ke vzniku žádné obecné formulace.²²

Jako poslední významnou konferencí je třeba zmínit Konferenci OSN o udržitelném rozvoji, označovanou také jako „konference Rio+20“, která se uskutečnila v roce 2012 v Rio de Janeiro. Jako hlavní dokument přijala konference politickou deklaraci „The Future We Want“ („Budoucnost, kterou chceme“), v níž je vyjádřena vůle představitelů států účastnících se konference přijímat kroky na urychlení realizace udržitelného rozvoje.²³

²⁰ PROCHÁZKOVÁ E., Právo na příznivé životní prostředí v teorii a praxi, s. 20-28

²¹ Council of Europe: Convention on Civil Liability for Damage resulting from Activities Dangerous to the Environment Dostupné z:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=150&CM=8&DF=13/04/2011&CL=ENG>

²² DAMOHORSKÝ a kol., Právo životního prostředí 2011, s. 111-113

²³ PROCHÁZKOVÁ E., Právo na příznivé životní prostředí v teorii a praxi, s. 16-17

5.1. Aarhuská úmluva č. 124/2004 Sb.m.s.

Aarhuská úmluva (celým názvem „Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí“) byla podepsána 25.06.1998 v dánském Aarhusu na konferenci ministrů životního prostředí na půdě Evropské hospodářské komise OSN v rámci „Životního prostředí pro Evropu“. 30. října 2001 nabyla tato smlouva účinnosti a Česká republika ji ratifikovala na podzim roku 2004.

Cílem Aarhuské úmluvy je podle článku č. 1 „*přispět k ochraně práva každého příslušníka současné generace i generací budoucích na život v prostředí příznivém pro jeho zdraví a životní pohodu.*“ Už z názvu Aarhuské úmluvy vyplývá, že je založená na třech základních pilířích, tedy na práva přístupu k informacím, právo veřejnosti účastnit se rozhodovacích procesů a právo přístupu k soudní ochraně. Tato Úmluva má velký význam jak v českém právním řadu, tak i pro právo v rámci Evropské unie, která je taktéž smluvní stranou.²⁴

5.1.1. Právo na informace

Právo na informace zahrnuje právo znát stav všech složek životního prostředí. Povinností státu je zpřístupňovat informace, jejichž zpřístupněnost je rozdělena na pasivní a aktivní. Článek č. 4 Aarhuské úmluvy upravuje zpřístupňování pasivní, kde jde o informace, které úřad vydá na žádost. O tuto informaci může požádat kdokoli. Článek č. 5 Aarhuské úmluvy se zabývá aktivním zpřístupňováním, tedy povinností úřadů předkládat veřejnosti informace o životním prostředí, právní předpisy, plány a programy týkající se životního prostředí, a to ať už ve formě brožurek či na webových stránkách.²⁵

5.1.2. Právo veřejnosti účastnit se rozhodovacích procesů

Práva veřejnosti účastnit se rozhodovacích procesů, se může účastnit už pouze tzv. „*dotčená veřejnost*“, tj. osoby, které mohou prokázat, že budou rozhodováním dotčeny na svých právech. Takovým subjektem jsou občanská sdružení podporující ochranu životního prostředí. Toto právo se zabývá třemi oblastmi, a to povolování konkrétních záměrů (čl. 6 úmluvy), schvalování plánů a politik (čl. 7 úmluvy) a příprava legislativy (čl. 8 úmluvy).²⁶

²⁴ DAMOHORSKÝ a kol., Právo životního prostředí 2011, s. 240-241, 393

²⁵ Publikováno ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 124/2004 Sb.m.s.

²⁶ Publikováno ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 124/2004 Sb.m.s.

5.1.3. Právo přístupu k soudní ochraně

V článku č. 9 Aarhuské úmluvy je zmíněno právo na přístup veřejnosti k soudní ochraně, a to zejména dojde-li k porušení práva na informace nebo práva na rozhodovacích procesů. Soudní ochrana musí být především včasná, účinná a nesmí vyžadovat nepřiměřené náklady.²⁷

²⁷Publikováno ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 124/2004 Sb.m.s.

6. Právo na informace o životním prostředí

Právo na informace o stavu životního prostředí je nejen předpokladem pro uplatňování práva na příznivé životní prostředí, ale taktéž podkladem účasti veřejnosti na ochraně životního prostředí, neboť sama veřejnost je stavem nebo zásahy do životního prostředí vždy dotčena. Listina základních práv a svobod v článku 17 zaručuje právo na informace obecně. Článek 35 odst. 2 se pak vztahuje k životnímu prostředí. Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, který upřesňuje čl. 35 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, je tedy zvláštním zákonem ve vztahu k zákonu č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.²⁸

Zákon č. 123/1998 Sb. O právu na informace o životním prostředí neupravuje přístup k informacím v dispozici podnikatelských subjektů, neziskových subjektů či občanů, ale přístup veřejnosti k informacím shromažďovaných a zpracovávaných na úřadech veřejné správy a na jimi řízených, zřízených nebo pověřených právnických osobách (ústavech, výzkumných ústavech, institucích apod. Definicí veřejnosti se rozumí podle §2 písm. c) tohoto zákona jakékoliv fyzické nebo právnické osoby.²⁹

Žadatel, který žádá povinný subjekt o informaci o životním prostředí, svou žádost nemusí odůvodňovat, avšak ze žádosti musí být zřejmé, kdo ji podal. Žádost lze učinit ústně, telefonicky, elektronicky, faxem nebo jinou technicky proveditelnou formou. V případě, že je žádost podaná nesrozumitelně nebo příliš obecně, je žadateli do 15 dnů od obdržení žádosti zaslána výzva k jejímu upřesnění.³⁰

„Pokud žádost směřuje k poskytnutí zveřejněné informace, může orgán nejdříve, nejpozději však do 15 dnů, místo poskytnutí informace sdělit žadateli údaje umožňující vyhledání a získání zveřejněné informace. To neplatí, pokud žadatel uvedl, že nemá možnost získat zveřejněnou informaci jiným způsobem.“³¹

²⁸KUŽVART P., PAZDERKA S., *Právo na informace – Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí s komentářem a vzory podání*, 2000

²⁹KUŽVART P., PAZDERKA S., *Právo na informace – Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí s komentářem a vzory podání*, 2000

³⁰KUŽVART P., PAZDERKA S., *Právo na informace – Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí s komentářem a vzory podání*, 2000

³¹Srov. ust. § 5, odst. 1, zák. č. 123/1998 Sb., o právu na informace

6.1. Zákon o státní statistické službě 89/1995 Sb.

Zákon o státní statistické službě je postaven na bezvýjimečné a přísné ochraně individuálních údajů jako na základním principu, díky kterému je možno od právnických i fyzických osob požadovat v rámci statistických šetření velice konkrétní a podrobné údaje o nich samotných. Účelem statistiky je zkoumání hromadných jevů a zpracování agregovaných informací o nich. Tyto informace jsou pak v souladu se zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, zpřístupňovány. I v environmentální oblasti je nezbytné pro sféru státní statistické služby specifika statistiky respektovat. Proto je zpřístupňování statistických informací vyňato z předmětu úpravy zákona o právu na informace o životním prostředí. Tato výjimka se týká dat a informací sbíraných, zpracovaných a sdělovaných orgány statistické služby podle uvedeného zákona. Individuálním údajem se zde rozumí dle § 2 odst. 1 údaj týkající se jednotlivé právnické osoby nebo fyzické osoby, získaný pro statistické účely, nebo informace o jednotlivé osobě, ze které lze údaj zjistit bez vynaložení mimořádných nákladů a práce.³²

³²KUŽVART P., PAZDERKA S., *Právo na informace – Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí s komentářem a vzory podání*, 2000

7. Procesní nástroje používané v ústavním právu na příznivé životní prostředí

Jak už bylo několikrát v této práci uvedeno článek 35 ústavní Listiny základních práv a svobod zaručuje každému právo na příznivé životní prostředí. Toto ústavní právo, přestože je výslovně zaručeno, je jen zřídka skutečně uplatňováno před soudy. Ústavní soud České republiky projednal od roku 1993 pouze necelé dvě desítky ústavních stížností, v nichž stěžovatelé tvrdili zásah do práva na příznivé životní prostředí. Je to z toho důvodu, že právo na příznivé životní prostředí je velmi obtížně aplikovatelné kvůli několika legislativním a interpretačním faktorů.

Především, podle čl. 41 Listiny základních práv a svobod patří právo na příznivé životní prostředí mezi práva, jichž se lze domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů. Zvláštní zákon, který by blíže upravoval limity a možnosti domáhání se práva na příznivé životní prostředí, však nebyl nikdy přijat, přestože pro další práva vyjmenovaná v článku 41, včetně práva na informace o životním prostředí, prováděcí zákony byly přijaty. Tato situace sice vymáhání práva na příznivé životní prostředí neznemožňuje, ale značně je ztěžuje, neboť stěžovatelé se musí spoléhat pouze na ústavní ustanovení a jednotlivé předpisy environmentální legislativy, jejichž porušením se snaží dovodit zásah do práva na příznivé životní prostředí.³³

Další z faktorů znemožňující aplikaci práva na příznivé životní prostředí je dosavadní soudní interpretace, která vylučovala z okruhu subjektů práva na příznivé životní prostředí právnické osoby, tj. i nevládní organizace. Ústavní soud České republiky v r. 1998 judikoval, že právnické osoby nemohou být ovlivněny stavem životního prostředí a proto nemohou být nositeli hmotného práva na příznivé životní prostředí, ale pouze příslušných procesních práv. Tento způsob výkladu byl následován ostatními českými soudy. Za třetí, česká legislativa upravuje poněkud nerovně přístup fyzických a právnických osob do soudních a správních řízení s environmentálním tématem. Ekologické nevládní organizace mají především díky zákonu č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, přístup do řady správních řízení týkajících se zájmů ochrany přírody.

³³MÜLLEROVÁ, H., Human rights approaches to environmental protection at the international level and their application in the Czech republic, 2009, s. 24-27

Na druhou stranu ostatní, zejména fyzické osoby, se mohou stát účastníky řízení pouze na základě dotčenosti svých vlastních subjektivních práv. Tato dotčenost subjektivních práv se vykládá převážně restriktivně, tzn., že obvykle je uznána pouze u vlastníků nemovitostí ležících v místě, kterého se řízení týká.³⁴ V České republice není možné namítat v řízení pouze porušení norem k ochraně životního prostředí bez dotčení svých vlastních subjektivních práv, neboť zde není zakotvena veřejná žaloba.

Následkem uvedených činitelů je nevyváženost pozice ekologických nevládních organizací, kterým náleží v hojné míře procesní práva, zejména účasti v řízeních, ale není jim přiznááno příslušné hmotné právo, oproti pozici fyzických osob, jež sice mají toto hmotné právo, ale mohou ho využít jen málo proto, že se běžně nestávají účastníky příslušných rozhodovacích řízení. Bohužel lze jen konstatovat, že v České republice je velký počet ekologických nevládních organizací, které jsou ochotny a schopny bojovat za ochranu životního prostředí, ale nemnoho jednotlivců, kteří by byli ochotni podstupovat dlouhotrvající a náročná správní a soudní řízení ve prospěch ochrany životního prostředí.

Až v nedávné době můžeme zaznamenat první možné budoucí změny. Nejvyšší správní soud zaujal progresivnější postoj a v několika případech počínaje r. 2010 přiznal ekologickým nevládním organizacím postavení subjektu hmotného práva na příznivé životní prostředí. Bohužel, nelze zatím hovořit o obratu v judikatuře, neboť šlo o specifické případy, kdy domáhání se tohoto práva souviselo bezprostředně s posuzováním vlivů na životní prostředí, z jehož evropské úpravy také Nejvyšší správní soud takové postavení stěžovatelů dovodil. Dalo by se říci, že průlomový je až zcela recentní náleží Ústavního soudu I. ÚS 59/14 ze dne 30.05.2014, který řeší otázku aktivní žalobní legitimace ekologických spolků k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy. Dalo by se říci, že průlomový je až zcela recentní náleží Ústavního soudu I. ÚS 59/14 ze dne 30. 05. 2014, který řeší otázku aktivní žalobní legitimace ekologických spolků k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy, v daném případě územního plánu. Ta doposud v českém právu nebyla přiznávána, přestože územního plánu. Ta doposud v českém právu nebyla přiznávána, přestože takový požadavek vyplývá z již

³⁴KINDL M., ROZEHNAL A. Nový občanský zákoník Problémy a úskalí. 1. vyd. Plzeň 2014. s. 120-127

zmíněné Aarhuské úmluvy, která se týká účasti veřejnosti v rozhodování o otázkách životního prostředí a kterou je Česká republika vázána.³⁵ V tomto judikátu se Ústavní soud vyjádřil rovněž k otázce subjektů ústavního práva na příznivé životní prostředí. „*Skutečnost, že občan dá přednost prosazování svého zájmu formou sdružení se s jinými občany, nelze přičítat k jeho tíži. S ohledem na výše popsany vývoj mezinárodních závazků České republiky, unijního práva i na zákonnou úpravu postavení spolků zaměřených na ochranu přírody a krajiny lze považovat za překonanou starší praxi Ústavního soudu ve vztahu k aktivní legitimaci spolků zastupovat zájmy svých členů na ochraně jejich práva na příznivé životní prostředí,*“ vyjádřenou v usnesení ze dne 6. 1. 1998 sp. zn. I. ÚS 282/97.³⁶ „*Fyzické osoby, pokud se sdruží do občanského sdružení (spolku), jehož účelem podle stanov je ochrana přírody a krajiny, mohou své právo na příznivé životní prostředí, zakotvené v čl. 35 Listiny, realizovat i prostřednictvím tohoto spolku.*“³⁷

Citovaný náleží ÚS je průlomový i v dalším směru, a sice snahou o správné vyjádření a docenění role ekologických spolků v občanské společnosti. „*Správní soudy posoudily případ jen z hlediska aktivní legitimace navrhovatele a opíraly se mj. o judikaturu, jež vnímá občanská sdružení s účelem spočívajícím v ochraně přírody a krajiny jako "ekologické iniciativy". Takové označení, mylně implikuje pouhou aktivistickou a vedlejší roli, kterou by snad občanská sdružení tohoto typu měla ve vztahu k soudním řízením sehrávat. Občanská sdružení, jež jsou rovnocenným subjektem práva, však jsou též významným a navýsost demokratickým prvkem občanské společnosti. Není korektní odsoudit spolek k neformální, potřebná oprávnění postrádající roli při prosazování jeho zájmů. Je naopak nejen legitimní, ale i legální, aby měl možnost brát se i v řízení o návrhu na zrušení územního plánu za ty společné zájmy občanů, které považuje za oprávněné.*“³⁸

³⁵DAMOHOŘSKÝ, M. – MÜLLEROVÁ, H. Právo na příznivé životní prostředí v České republice. In GERLOCH, A. – ŠTURMA, P. a kol. Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu. 2011, s. 115 – 126.

³⁶Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97

³⁷Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

³⁸Nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 59/14, odst. 28-29

Tento náleží Ústavního soudu se jeví z hlediska vývoje interpretace práva na příznivé životní prostředí jako velmi nadějný. Doufejme, že na něj bude další judikaturou navázáno, a že pokusy o změnu letitého výkladu omezujícího osobní působnost práva na příznivé životní prostředí pouze na fyzické osoby znamenají zároveň také známku rostoucí role českých soudů v ochraně životního prostředí.

8. Formy porušování ústavního práva na příznivé životní prostředí

Ústava ČR ani ústavní zákony neustanovují formy porušování životního prostředí jejich rozsah ani sankce za činy vedoucí k poškození životního prostředí. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, poskytuje životnímu prostředí ochranu, stanovuje odpovědnost za porušení povinností při ochraně životního prostředí a sankce za porušení. Zákon vychází z principu objektivní odpovědnosti, kde uvádí, že odpovědný je každý, kdo způsobil ekologickou újmu. Primárním požadavkem je obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části. Pokud toto není možné, nastupuje povinnost ekologickou újmu nahradit jiným způsobem, a když není možné ani to, je nutné nahradit tuto újmu v penězích. Není vyloučen ani souběh těchto náhrad a orgány pro životní prostředí dále mohou poškozovateli uložit pokutu. Obecně formulovaná skutková podstata úmyslného trestného činu ohrožení a poškození životního prostředí dle § 293 Trestního zákona, je formulovaná tak, že činu se dopustí ten: *„kdo úmyslně znečistí nebo jiným způsobem poškodí půdu, vodu, ovzduší, les nebo jinou složku životního prostředí tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí nebo předpisy o ochraně a využívání přírodních zdrojů a na větším území nebo ve vodním zdroji u něhož je stanoveno ochranné pásmo, ohrozí společenstva nebo populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin (poškození životního prostředí), nebo kdo úmyslně poškození životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění.“* Pachatel, který úmyslně poškození způsobil, může být potrestán dle § 293 Trestního zákona až na osm let odnětím svobody.

Hranice výše škody, prospěchu, nákladů k odstranění poškození životního prostředí je stanovena § 138 Trestního zákoníku takto: *„Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč“.*

Jako deliktní odpovědnost označujeme protiprávní jednání, kterým se porušují jednotlivá ustanovení (povinnosti osob) na ochranu životního prostředí či jeho složek. V této oblasti uplatňujeme jak odpovědnost trestní, tak i správní. V posledních letech se zvyšuje počet případů, které nemohou být sankcionovány jen na úrovni správního práva, pak tedy nastupuje právo trestní.³⁹

Praktický rozdíl mezi správněprávní a trestněprávní odpovědností je v různé závažnosti protiprávního jednání. Odpovědnost správněprávní je založena porušením správních předpisů v oblasti ochrany životního prostředí a sankcí za taková jednání je zpravidla finanční postih. Trestní právo je obecně nástrojem, kterým je možné postihnout nejzávažnější lidské jednání a lze na jeho základě uložit i trest odnětí svobody. Proto je krajním prostředkem ochrany společnosti a mělo by ho být užíváno, pouze pokud jiné postihy (především v oblasti správního práva) jsou nedostačující.

Skutkové podstaty v novém trestním zákoníku jsou vyčleněny do samostatné Hlavy VIII., která obsahuje 17 různých skutkových podstat. Některé vyžadují úmyslné zavinění, některé jsou i nedbalostní. Atributem trestných činů proti životnímu prostředí je jejich blanketní forma, která často odkazuje na úpravu předpisů o ochraně životního prostředí. Důležitou roli zde hraje zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, který v rámci deliktní odpovědnosti není přímo vynutitelný, ale přináší definice základních pojmů.

8.1. Civilní soudnictví

Ochrana životního prostředí je realizována především předpisy práva veřejného. Přesto se ochrany životního prostředí lze domáhat i prostředky práva soukromého. Hmotněprávním základem je pak občanský zákoník, konkrétně jeho úprava ochrany před imisemi a ustanovení o náhradě škody. Často jde o souběh zásahu do práva na příznivé životní prostředí a jiných práv, např. práva vlastnického nebo práva na ochranu zdraví. Obrátit se na civilní soud je vhodné zejména v případě, že veřejnoprávní úprava neposkytuje možnost domáhat se ochrany svých práv v rámci správního soudnictví, nebo v případě vzniku škody na majetku nebo na zdraví dotčené osoby. Zásahům do vlastnických práv sousedů říkáme imise. Nový občanský zákoník v §127 odst. 1 říká, že vlastník věci „*nesmí nad míru přiměřenou poměrům obtěžovat sousedy hlukem, pra-*

³⁹DAMOHOŘSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 36-43

chem, popílkiem a kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, světlem, stíněním, vibracemi.“ Z toho vyplývá, že vlastník nemovitosti si může počínat tak, že produkuje na své nemovitosti hluk, kouř, pachy, atd., ale nesmí je produkovat nad míru přiměřenou.

Dalším druhem imisí je šíření prachu, popílku, kouře, plynů a par. Jedná se mnohdy o imise z průmyslových podniků, které obtěžují široké okolí a mnohdy devastují přírodu. Nejde zde tudíž již jen o sousedská práva, ale o problém ekologický. Zde již hrají roli jiná kritéria než je míra přiměřená poměrům. Mnohdy se tyto situace musí řešit na úrovni ústředních orgánů ne-li mezinárodními smlouvami, pokud imise přesahují hranice státu.

Občanský zákoník uvádí v § 2976 ohrožení zdraví a životního prostředí jako skutkovou podstatu nekalé soutěže. *„Ohrožení zdraví nebo životního prostředí je jednání, jímž soutěžitel (osoba, která je účastníkem hospodářské soutěže, i když není podnikatel) zkresluje podmínky hospodářské soutěže tím, že provozuje výrobu, uvádí na trh výrobek nebo provádí výkon ohrožující zájem na ochraně zdraví nebo životního prostředí chráněný zákonem, aby tak získal pro sebe nebo pro jiného prospěch na úkor jiného soutěžitele nebo zákazníků“*⁴⁰ Tato skutková podstata je ovšem poněkud neživotná, ale aplikaci tohoto ustanovení nelze vyloučit v souvislosti s reklamou na výrobky a služby označované za biologicky nezávadné nebo šetrné pro životní prostředí.

Vznik povinnosti vyplývajících z ohrožení zdraví nebo životního prostředí předpokládá:

- a) Protiprávní čin rušitele spočívající v ohrožení zdraví nebo životního prostředí,
- b) Újma nebo hrozící újma,
- c) Příčinná souvislost mezi a) a b)

Povinnost k odčinění ohrožení zdraví nebo životního prostředí je tedy povinností založenou na objektivním principu a nevyžaduje zavinění.⁴¹

⁴⁰Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, úplné znění. § 2987

⁴¹KINDL M., ROZEHNAL A. Nový občanský zákoník Problémy a úskalí. 1. vyd. Plzeň 2014

9. Analýza míry znalosti práva na příznivé životní prostředí občanů vycházející z ústavního práva a jejich spokojenost se současným stavem životním prostředím v ČR

Na základě vypracovaného anonymního dotazníku (viz. Příloha 1) jsem vyhodnotila, jak lidé v České republice jsou znalí s problematikou Ústavního práva na příznivé životní prostředí a zároveň jak jsou spokojeni se současným stavem životního prostředí v České republice. Dále byly respondenti dotázáni, kdo podle jejich názoru v České republice nejvíce ovlivňuje stav životního prostředí. Dotazníky byly respondentům rozdány v tištěné verzi během měsíce února 2016 v různých částí České republiky.

Dotazník byl rozdán 150 respondentům, kteří byli rozděleny na muže a ženy a dále bylo všech 150 respondentů rozděleno do tří věkových kategorií. Kategorie 1 – do 25 let, kategorie 2 – od 26 do 49 let a kategorie 3 - 50 let a více. Každá věková kategorie obsahuje 50 respondentů, která je dále rozdělena na 25 mužů a 25 žen. Toto rozdělení je důležité jak pro vyhodnocení celého dotazníku, tak pro získání souvislostí. Otázky byly vyhodnoceny jednak z celkového pohledu, ale i vzhledem k rozdělení do věkových skupin a rozřídění na muže a ženy.

9.1. Vyhodnocení otázky č. III.

„Zajímám se o problematiku životního prostředí a snažím se zlepšit životní prostředí?“

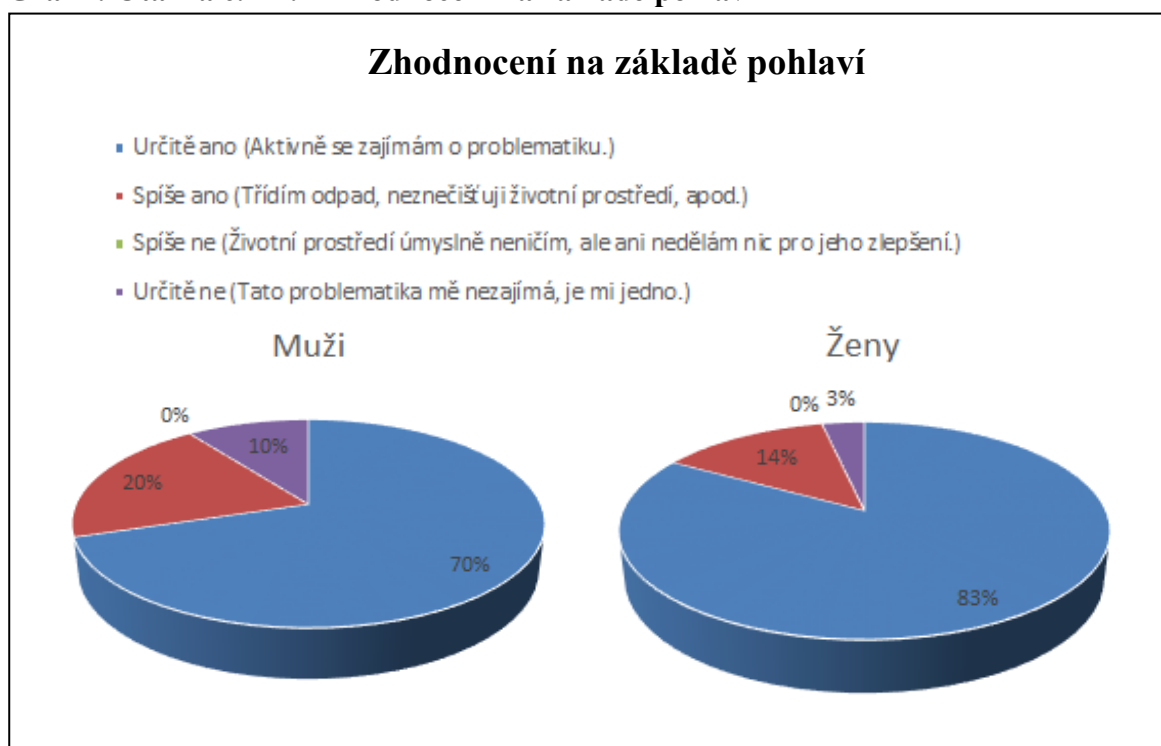
Graf 1: Otázka č. III. – celkové zhodnocení

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z výše uvedeného grafu č. 1 je patrné, že většina obyvatel třídí odpad, neznečišťuje životní prostředí apod. Odpověď „Spíše ano“ tedy představuje nadpoloviční většinu všech odpovědí na tuto otázku.

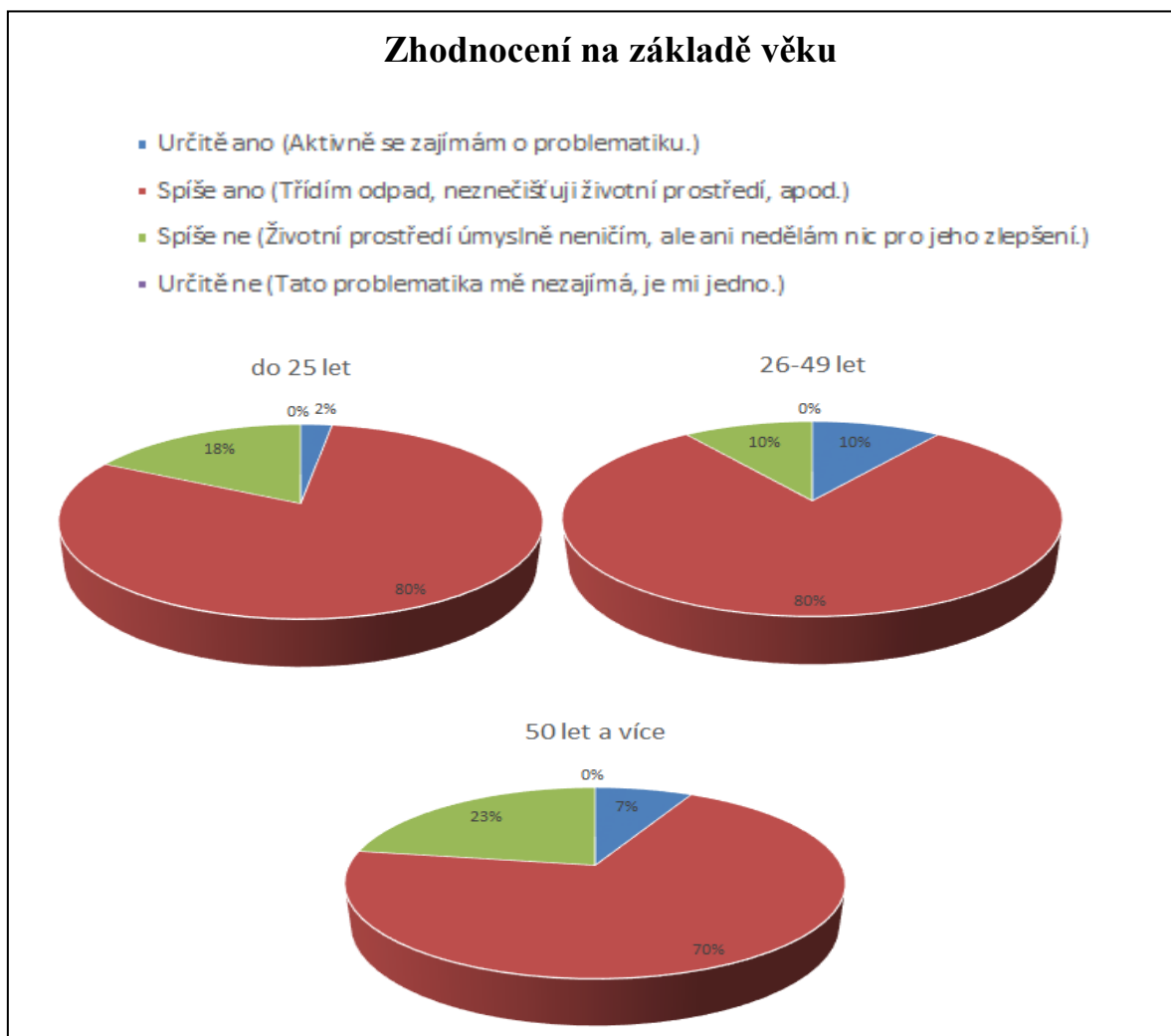
Graf 2: Otázka č. III. – Zhodnocení na základě pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Výše uvedený graf nám sděluje informaci, že co se týče zlepšování životního prostředí, jsou na tom ženy lépe (83%). Pokud ale porovnáme odpověď „Určitě ano (Aktivně se zajímám o problematiku)“ zjistíme, že u mužů se aktivně o problematiku zajímá více než žen.

Graf 3: Otázka č. III. – zhodnocení na základě věku

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf č. 3 nám sděluje velmi zajímavou informaci, že čím jsou obyvatelé starší, tím méně se zajímají o problematiku životního prostředí a nesnaží se situaci v této problematice zlepšit. Jak můžeme z grafu vidět, skupiny do 25 let a 26-49 let, se o problematiku „spíše zajímají“, tedy třídí odpad a neznečišťují životní prostředí (80 %), kdežto u respondentů nad 50 let věku toto procento klesá na 70 %.

9.2. Vyhodnocení otázky č. IV.

„Znám Ústavní zákon a Listinu základních práv a svobod, tedy vím, jak Ústavní právo upravuje životní prostředí a znám svá práva a povinnosti v problematice životního prostředí?“

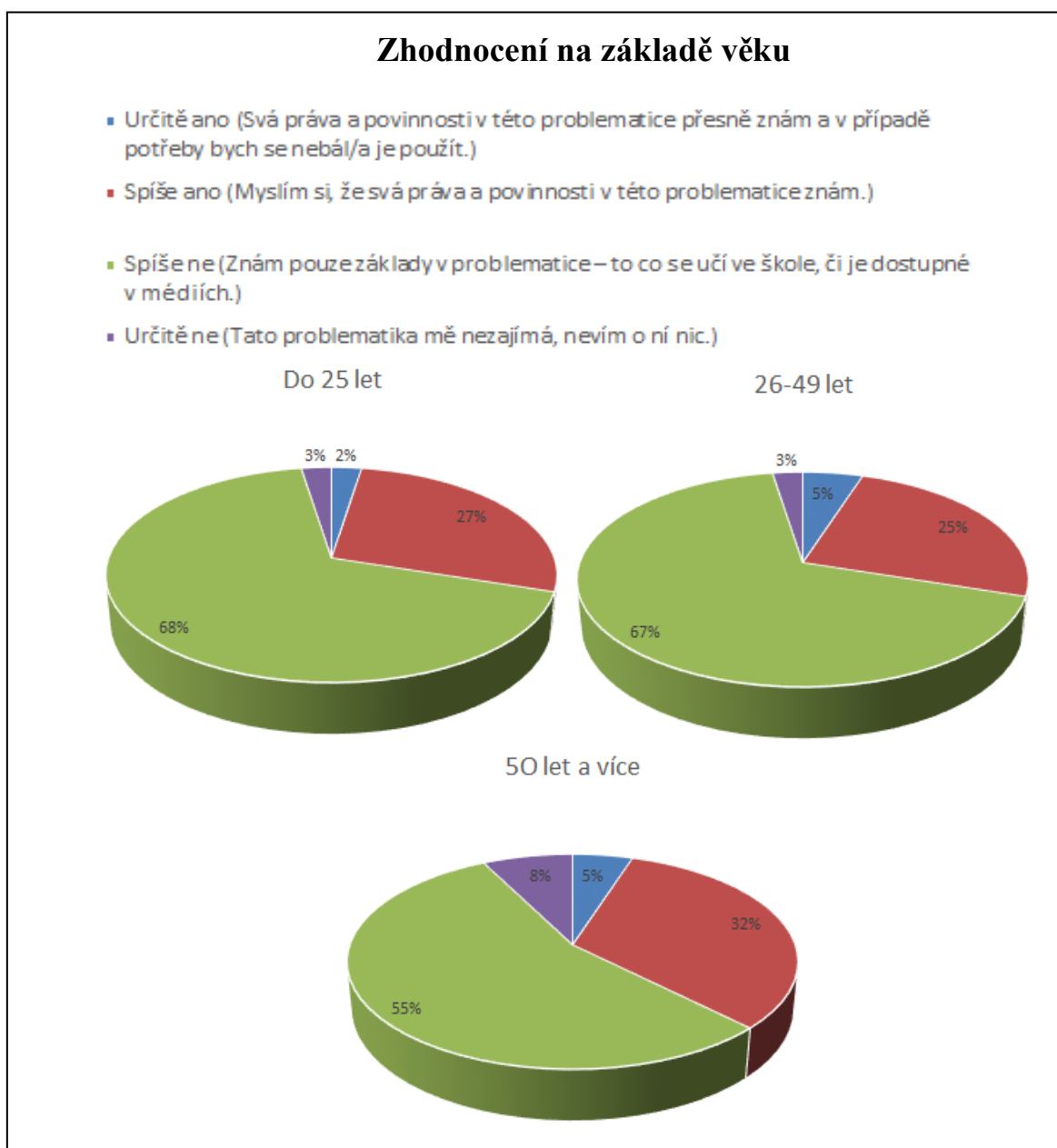
Graf 4: otázka č. IV. – Celkové zhodnocení

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z celkového hodnocení vyplývá, že většina obyvatel (64 %) spíše nezná úpravu životního prostředí v Ústavním zákone a v Listině základních práv a svobod a znají pouze základy z této problematiky, co se učí ve škole či jsou dostupná v médiích. Zajímavá je informace, že pouze 4% všech dotázaných respondentů svá práva a povinnosti v této problematice přesně zná a nebáli by se je použít.

Graf 6: Otázka č. IV. – zhodnocení na základě věku

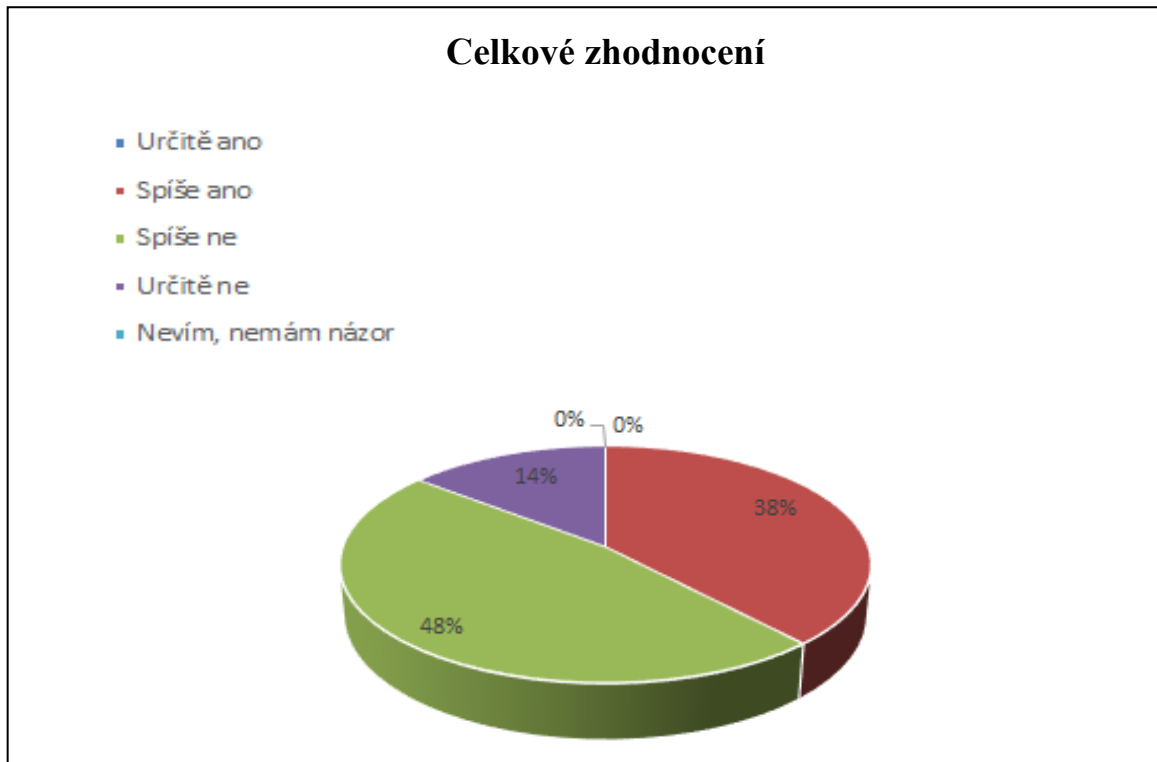
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z grafu č. 6 můžeme vyčíst, že čím jsou lidé mladší, tím méně jsou znalí Ústavního zákona a Listiny základních práv a svobod a svých práv a povinností vztahující se k této problematice. Je pozoruhodné, že lidé do 25 let, kteří svým jednáním ovlivní životní prostředí let následujících, svá práva a povinnosti nezná. Naopak u lidí nad 50 let můžeme pozorovat informaci, že 32% lidí uvedlo, že se domnívá, že tuto problematiku zná a tedy zná i svá práva a povinnosti.

9.3. Vyhodnocení otázky č. V.

„Jsem spokojen/a se současným stavem životního prostředí v České republice?“

Graf 7: otázka č. V. – celkové zhodnocení

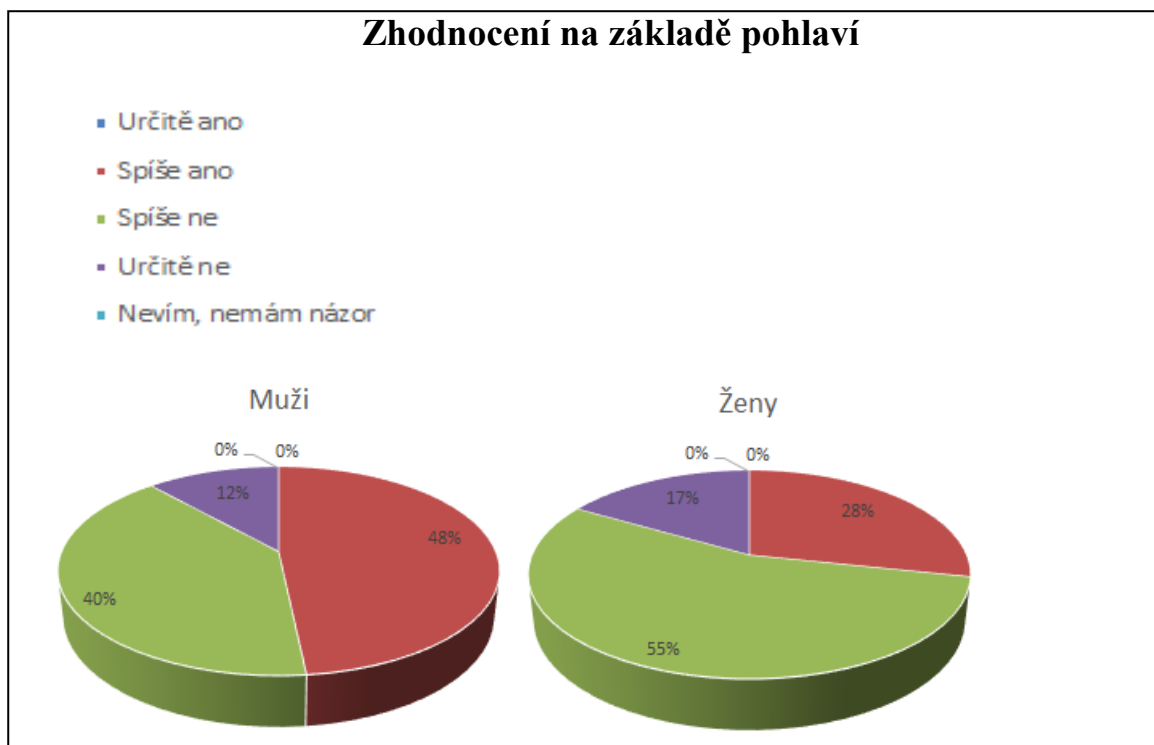

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z grafu č. 7 můžeme vyčíst, že oslovení respondenti jsou z většiny nespokojeni se současným stavem životního prostředí v České republice (48%). Při tom je zajímavé, že Česká republika patří mezi evropské země s průměrným znečištěním životního prostředí.⁴² V popředí tohoto žebříčku můžeme nalézt země jako Finsko, Norsko, Švédsko, Dánsko, Švýcarsko či Rakousko.

⁴² EUROSTAT – Your key to European Statistics 2014 [online], 28.2.2016
Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/environment/statistics-illustrated>>

Graf 8: otázka č. V. – zhodnocení na základě pohlaví

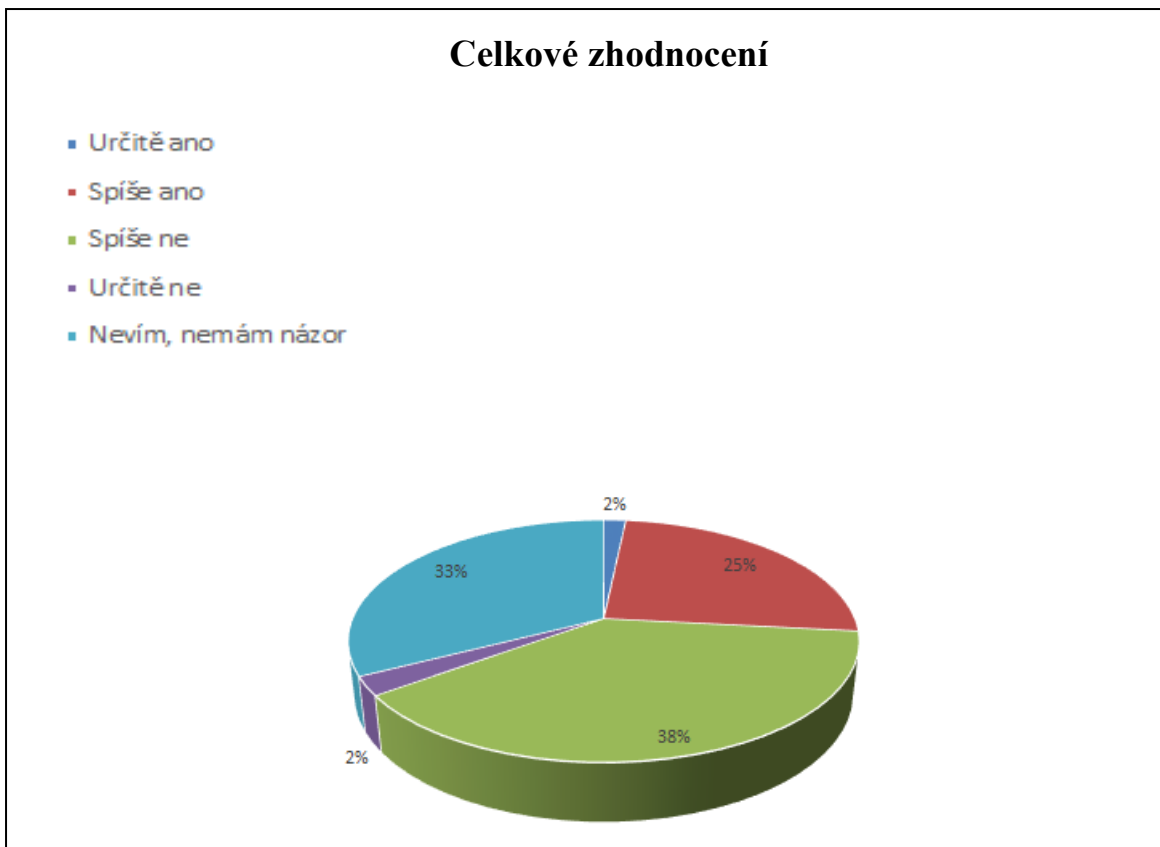
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf jasně ukazuje, že se životním prostředím v současné České republice jsou výrazně spokojenější muži (48%) než ženy (28%).

9.4. Vyhodnocení otázky č. VI.

„Myslím si, že Ústavní právo se dostatečně zabývá problematikou životního prostředí?“

Graf 9: otázka č. VI. – celkové zhodnocení

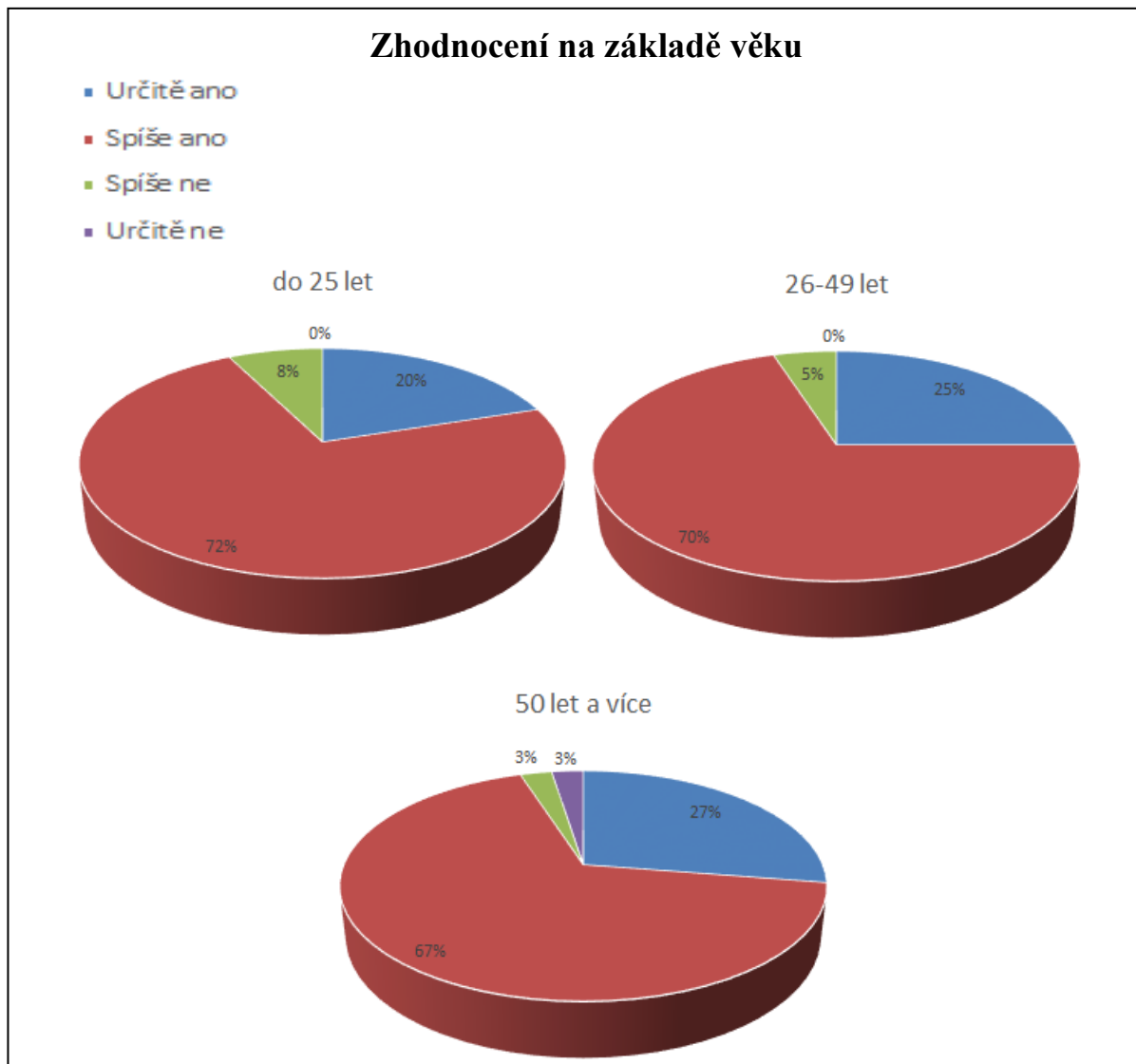
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z šetření vyplývá, že většina dotázaných respondentů si spíše nemyslí, že Ústavní právo se dostatečně zabývá problematikou životního prostředí. Tato skutečnost mi přijde pozoruhodná, protože Ústavní právo je součástí veřejného práva a ukazuje působení veřejné moci uvnitř státu a jeho formy. V podstatě se jedná o vztah jedince a státu. Mimo jiné Ústavní zákon upravuje základní práva a svobody, popř. povinnosti občanů, kde se mimo jiné píše, podle mě velmi zásadní věta, že každý má právo na příznivé životní prostředí. Pokud si tedy lidé myslí, že Ústavní zákon nedostatečně upravuje problematiku životního prostředí, nebo nemají na věc názor z jakéhokoliv důvodu, měl by se zákon upravit či se více informovat společnost o jeho obsahu.

9.5. Vyhodnocení otázky č. VII.

„V rámci životního prostředí se vždy chovám tak, abych nejednal v rozporu s Ústavním právem a s Listinou základních práv a svobod?“

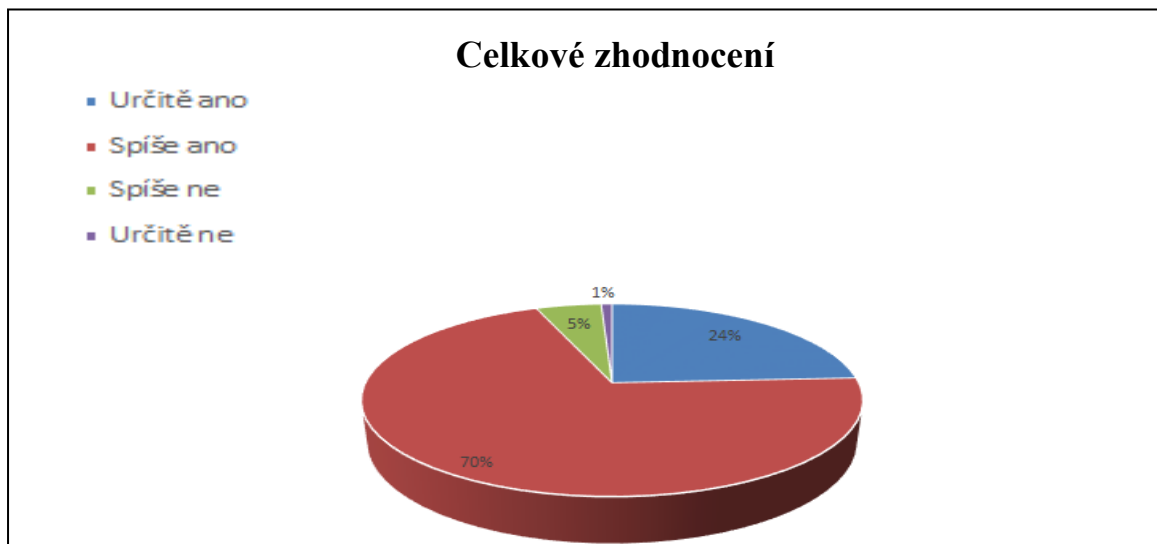
Graf 10: otázka č. VII. – zhodnocení na základě pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf č. 8 nám dokazuje pozitivní informaci, že v každé z kategorií se min. 90% respondentů chová tak, aby nejednal v rozporu s Ústavním právem a Listinou základních práv a svobod.

Graf 11: otázka č. VII. – celkové zhodnocení

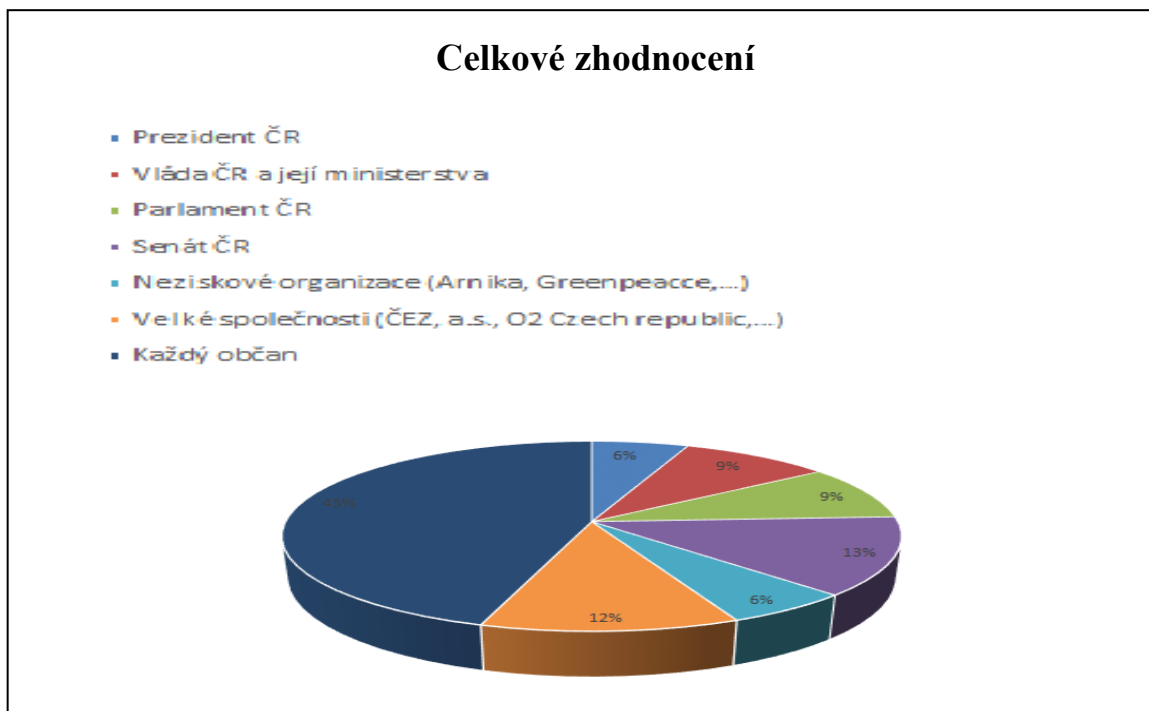
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z celkového hodnocení této otázky je zřejmé, že co týče životního prostředí, snaží se lidé chovat v souladu s Ústavním právem a Listinou základních práv a svobod.

9.6. Vyhodnocení otázky č. VIII.

„Kdo podle Vás nejvíce ovlivňuje v České republice stav životního prostředí - ať už činy, prosazováním ochrany životního prostředí nebo vydáváním zákonů?“

Graf 12: otázka č. VIII. – celkové zhodnocení

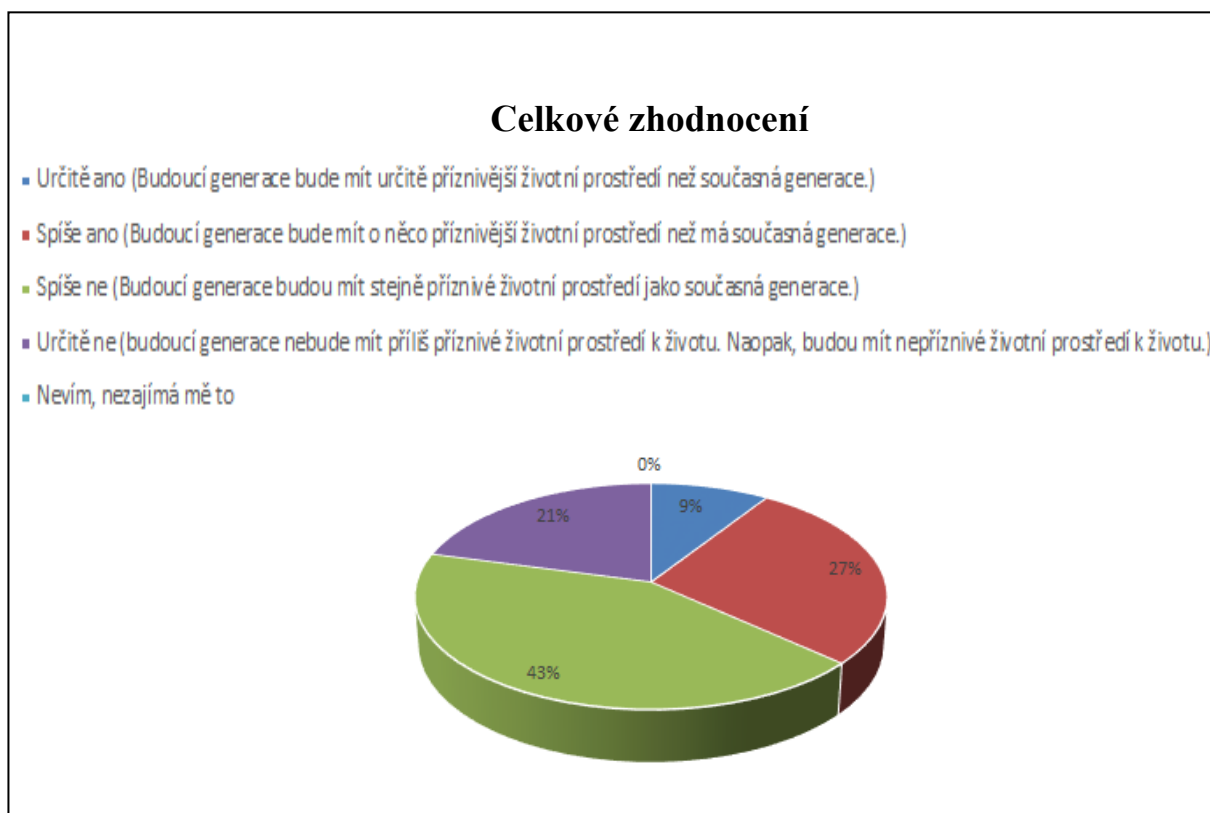
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z grafu uvedeného výše můžeme vyčíst, že dle respondentů nejvíce ovlivňuje svým jednáním či činy každý z občanů tohoto státu. Druhou nejčastější odpovědí je Vláda a její ministerstva a třetí nejčastější odpovědí byl uveden Senát ČR. Naopak dle respondentů nejméně ovlivňuje životní prostředí prezident ČR a jeho kancelář a neziskové organizace. Dle mého názoru, by neziskové organizace chtěly více ovlivňovat životní prostředí, ale bohužel české zákony jim tuto možnost neulehčují, jak je uvedeno v kapitole č. 7 této práce.

9.7. Vyhodnocení otázky č. IX.

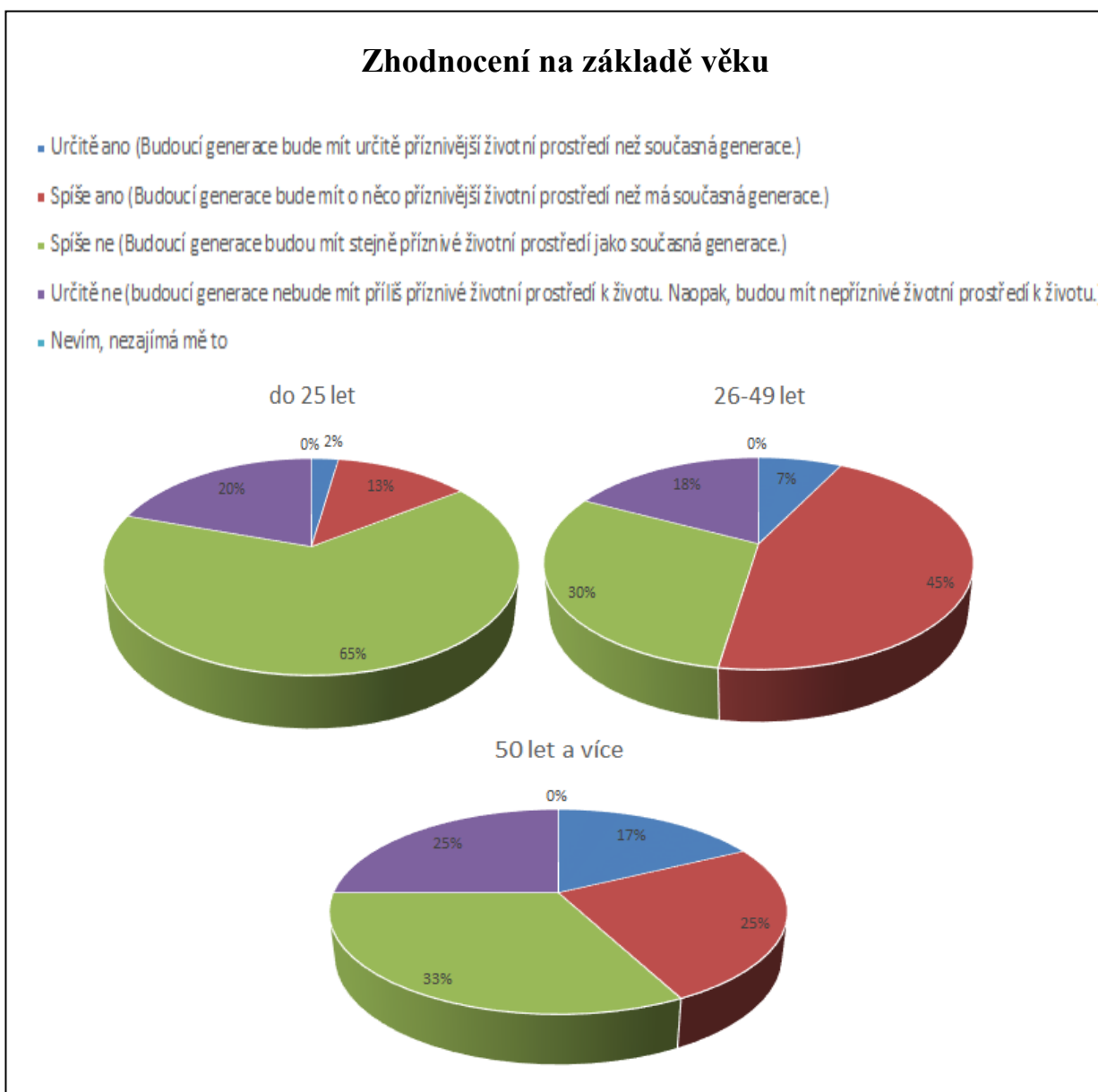
„Myslíte si, že budoucí generace v ČR mají dobré vyhlídky na příznivé životní prostředí?“

Graf 13: otázka č. IX. – celkové zhodnocení

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf 14: otázka č. IX. – zhodnocení na základě věku

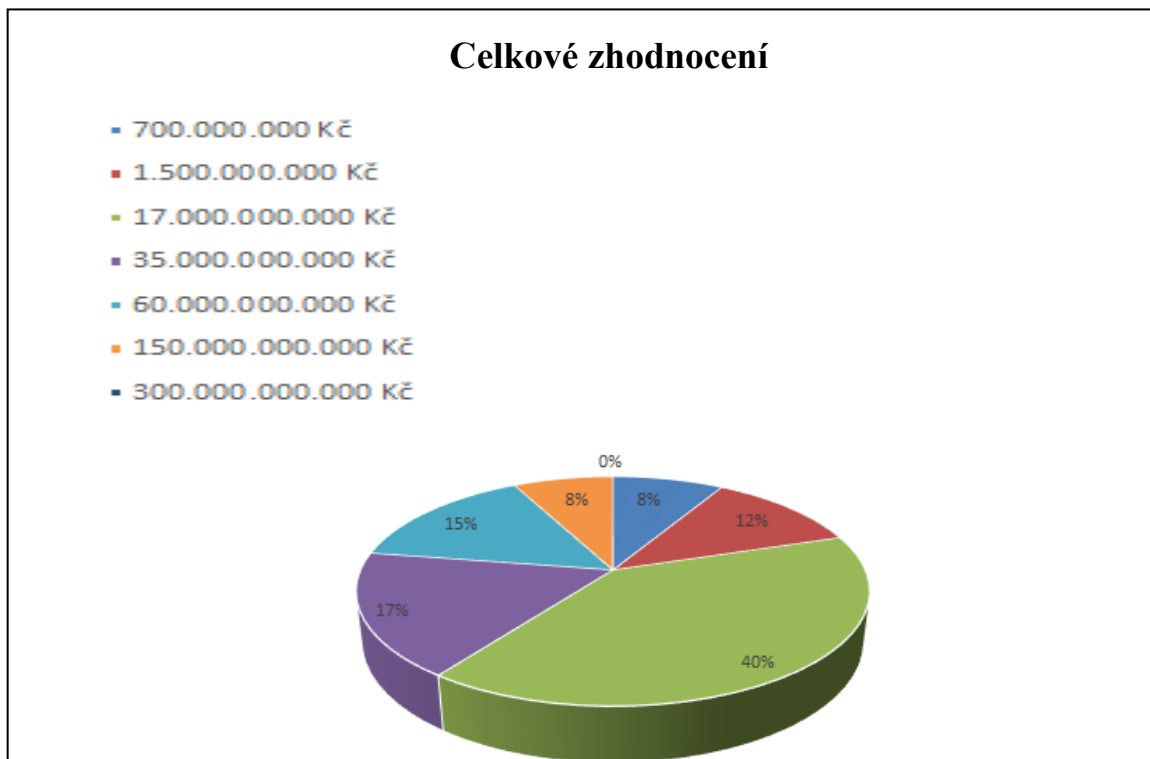
Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Z výše uvedeného grafu jasně vyplývá, že mladí lidé do 25 let se domnívají, že budoucí generace bude mít stejně příznivé životní prostředí jako má současná generace. Ovšem lidé mezi 26-49 let jsou v tomto směru pozitivnější a převážná většina respondentů (45%) odpověděla, že budoucí generace bude mít příznivější životní prostředí než generace současná. Když se podíváme na výsledky 3. kategorie – lidí 50 let věku a více, je tato kategorie poměrně vyrovnaná ve všech odpovědích, přičemž převládá odpověď, že budoucí generace bude mít stejně příznivé životní prostředí jako generace současná.

9.8. Vyhodnocení otázky č. X.

„Tipněte si, kolik přibližně v roce 2014 činily celkové náklady vynaložené na ochranu životního prostředí v ČR?“

Graf 15: otázka č. X. – celkové zhodnocení

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

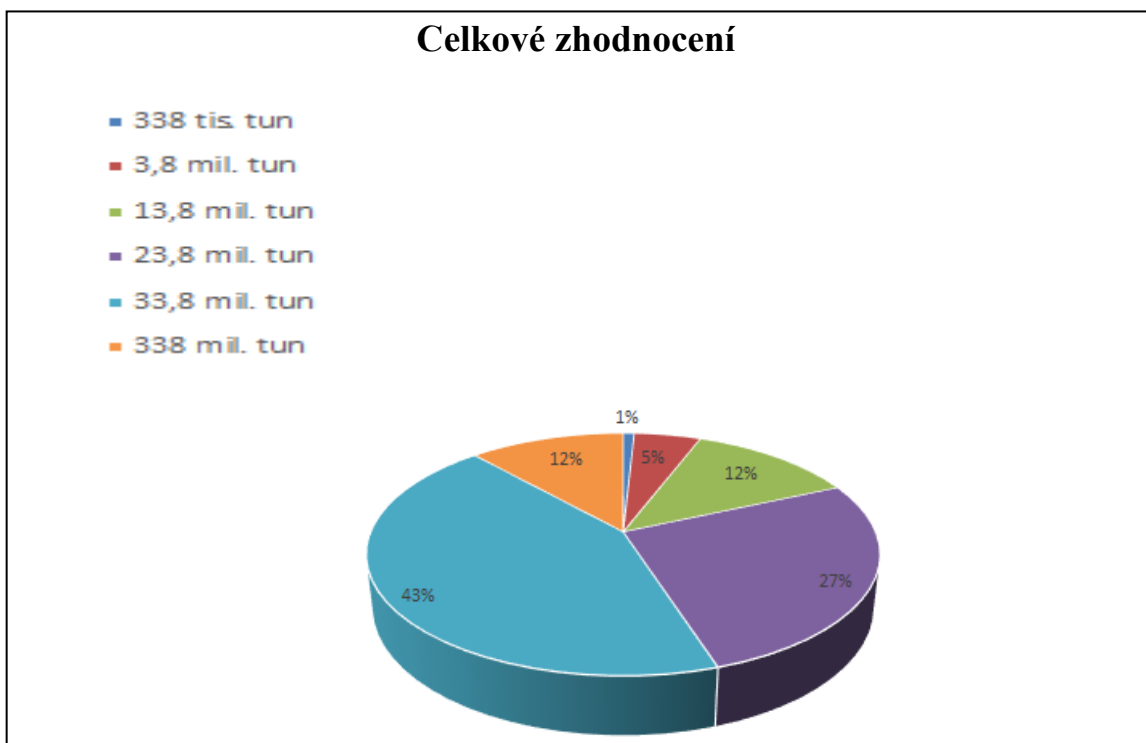
V této otázce šlo především o to, zda mají respondenti povědomí o tom, kolik přibližně činí roční náklady vynaložené na ochranu životního prostředí. Většina dotazovaných respondentů uvedla možnost 17.000.000.000 Kč. Správnou odpovědí je možnost 60.000.000.000 Kč, resp. přesně podle Českého statistického úřadu to bylo 60.097.937.000 Kč.⁴³ Tedy správně odpovědělo pouze 15 % všech dotázaných. Jak si můžeme všimnout ve výsledném grafu, tak převážná většina dotázaných volila nižší hodnoty nákladů, tj. odpovědi 700.000.000 Kč, 1.500.000.000 Kč, 17.000.000.000 Kč a 35.000.000.000 Kč.

⁴³ Náklady na ochranu životního prostředí a ekonomický přínos z těchto aktivit podle programového zaměření, Český statistický úřad, 2016, [Online], 28.2.2016, Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&pvo=ZPR09&udIdent=&vyhltext=&pvoch=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&z=N&pvokc=&verze=-1&filtr=G~F M~F Z~F R~F P~ S~ null null &katalog=30842&z=T>

9.9. Vyhodnocení otázky č. XI.

„Kolik se podle Vás v roce 2014 v celé ČR vyprodukovalo celkem odpadu?“

Graf 16: otázka č. XI. – celkové zhodnocení

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Tato otázka měla, stejně jako otázka předcházející, ukázat, zda respondenti přibližně vědí, kolik se ročně vyprodukuje celkem odpadu. Dle Českého statistického úřadu se v roce 2014 vyprodukovalo 23 788 925 tun odpadu⁴⁴, správně byla tedy odpověď 23,8 mil. tun. Většina respondentů označila možnost 33,8 mil. tun a hned druhou nejčastější odpovědí byla právě odpověď 23,8 mil tun odpadu.

9.10. Vyhodnocení výzkumu

Z výzkumu je patrné, že v dnešní době převládá běžný zájem o životní prostředí. Jak dokazuje otázka č. III. lidé se snaží třídit odpad, jak uvedla většina respondentů, ale aktivně se o tuto problematiku životního prostředí nezajímají. Podle mého názoru, by každý člověk měl řešit problematiku životního prostředí už jenom proto, že je součástí

⁴⁴Produkce, využití a odstranění odpadu a produkce druhotných surovin v roce 2014 [online]. Český statistický úřad, 1.10.2015.

Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/34580409/280029-15.pdf>>

spokojeného života člověka na Zemi, v případě výzkumu v České republice. Se zájmem o životní prostředí souvisí i otázka č. IV., kde byli respondenti dotázáni na znalost Ústavního zákona a Listiny základních práv a svobod, které upravují mimo jiné i životní prostředí. Je zajímavé a pozoruhodné, že převážná většina respondentů uvedla, že spíše problematiku nezná, respektive zná pouze základy a to co se učí ve škole či je dostupné z médií. Ovšem podíváme-li se na výsledky otázky č. V., tak zjistíme, že většina respondentů se současným stavem životního prostředí spokojená není. Jak ukazuje průzkum, tak se životním prostředím jsou více spokojeny muži než ženy. Je tedy otázkou, co je příčinou nespokojenosti a neznalosti lidí v problematice životního prostředí v České republice.

Zaměříme-li se na otázku č. VI, tak zjistíme, že většina respondentů si myslí, že ústavní právo se dostatečně nezabývá životním prostředím. Tento názor sdílím i já. Protože jak je uvedené výše v práci, některé pojmy v ústavním právu nejsou přesně definované jako např. pojem příznivé životní prostředí, i když se o něm v Ústavě píše a člověk si pak může pouze domýšlet význam.

Když se zaměříme na odpovědi věkových skupin v otázce č. VII., je z grafu jasné, že nejmladší skupina do 25 let se snaží spíše chovat vždy tak, aby nejednali v rozporu s Ústavním právem a Listinou základních práv a svobod. Taktéž nejvíce respondentů, kteří spíše nejednají v rozporu s Ústavním právem a Listinou základních práv a svobod jsou lidé z této skupiny. Ovšem v této otázce jsou odpovědi dosti stejné ve všech skupinách.

Pozoruhodné odpovědi jsou na otázku č. VII., kdy většina z dotázaných odpověděla, že dle jejich názoru nejvíce ovlivňuje životní prostředí každý z občanů. Druhým subjektem, který nejvíce podle dotázaných ovlivňuje životní prostředí, je Vláda ČR a její ministerstva. Naopak dotázaní respondenti si myslí, že nejméně ovlivňuje životní prostředí Prezident ČR a jeho kancelář a neziskové organizace jako Greenpeace a Arnika. Bohužel neziskové organizace nemají díky českému právu prostor pro prosazování návrhů na zlepšení životního prostředí a jeho domáhání se.

10. Závěr

V úvodu této práce byl vytyčen cíl ukázat pokud možno ucelený obraz zahrnující problematiku práva na příznivé životní prostředí a jeho promítnutí do jeho realizace dennodenního života. Domnívám se, že tento cíl práce z větší části naplňuje, ačkoliv z důvodu omezenosti jejího rozsahu, jsem se nemohla celou materií, která je velmi široká, zabývat do větší hloubky. Především, co se týká judikatury českých soudů v oblasti ochrany práva na příznivé životní prostředí, jsem se zaměřila pouze na judikaturu Ústavního soudu, jakožto soudu, jehož rozhodnutí jsou pro výklad a další uplatnění práva na příznivé životní prostředí v praxi zcela zásadní.

Právo na příznivé životní prostředí patří mezi jedno z nejmladších lidských práv, což je především znát na jeho vnitrostátní i mezinárodní úpravě. Toto právo dosud není všeobecně uznáváno jako součást platného mezinárodního katalogu lidských práv. Zakotvení práva na životní prostředí určité kvality na mezinárodní úrovni by bylo jednoznačně přínosným krokem. Bohužel, současný vývoj této garanci příliš nepřeje, protože státy zatím nejsou ochotny na sebe vzít závazek takového rozsahu. Je však možné, že v budoucnosti bude ekologická hrozba příliš velká, že k zakotvení práva na příznivé životní prostředí na mezinárodní úrovni dojde. Nemyslím si však, že by bylo vhodné čekat příliš dlouho.

Subjekt, který má v současnosti chránit životní prostředí a garantovat jeho ochranu je především stát. Zároveň však nelze veškerou odpovědnost nechat na státu a opomíjet tak zapojení jednotlivců a především jejich sdružení. Životní prostředí je důležité pro život lidí a všech živých organismů. V současnosti je dost velkým problémem najít pomyslnou rovnováhu mezi ochranou životního prostředí a ekonomickým rozvojem. Státy zpravidla nechtějí o ochraně životního prostředí příliš slyšet, jelikož náklady s tím spojené by snížily jejich ekonomickou konkurenceschopnost. Zde by pak měl být prostor právě pro nevládní organizace a občanská sdružení, aby se svou aktivitou pokusily o změnu tohoto environmentálně negativního přístupu. České právo jim však poměrně dost ztěžuje jednání, a to ve více směrech. Prvním je umístění práva na příznivé životní prostředí v Listině základních práv a svobod. Tím, že je zařazeno až mezi práva Hospodářská, sociální a kulturní, a tím spadá pod režim čl. 41, je podle mého názoru velmi oslabena možnost

se tohoto práva domáhat, stejně jako je prakticky snížena jeho závažnost. Domnívám se, že mnohem vhodnější a praktičtější by bylo jeho zařazení do hlavy druhé, mezi základní lidská práva, ke kterým svou podstatou a závažností beze sporu náleží. Dále je problém i u zákonů, které toto právo provádějí. Jednak v jejich velkém množství, což činí právní úpravu dosti nepřehlednou, dále v jejich nepřesnostech, které poté umožňují takový soudní výklad, který následně dále omezuje možnosti ochrany životního prostředí. Na druhou stranu je třeba uznat, že Česká republika v oblasti ochrany životního prostředí udělala za posledních dvacet let obrovský pokrok.

Jak již bylo uvedeno, právo na příznivé životní prostředí je právem poměrně novým a jak občané, tak soudy s ním ještě neumí náležitě nakládat. Nicméně v posledních letech se tato situace začíná měnit a trend do budoucna jasně ukazuje, že se lidé o stav životního prostředí zajímají stále více a aktivně se snaží domáhat jeho ochrany. Tuto skutečnost dokládá i výzkum provedený v praktické části této práce, kde můžeme jasně vyčíst informaci, že převážná většina dotazovaných respondentů se sice aktivně nezajímá o životní prostředí, ale úmyslně ho neničí a alespoň se snaží třídít odpad. Což je podle mého názoru minimum, které by měl každý člověk pro příznivější životní prostředí udělat. Česká republika však stále patří mezi země, kde občanská společnost v oblasti ochrany životního prostředí zatím příliš nefunguje a na rozdíl od jiných vyspělých zemí příliš mnoho občanů o ochranu životního prostředí zatím nedbá. Doufejme, že se i tento stav se do budoucna postupně změní.

11. Seznam literatury a pramenů

Právní předpisy

Aarhuská úmluva č. 124/2004 Sb.m.s.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/80/ES o omezení emisí některých znečišťujících látek do ovzduší z velkých spalovacích zařízení.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, úplné znění.

Zákon č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Knižní díla

DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 80-7179-747-2.

DAMOHORSKÝ, M. – MÜLLEROVÁ, H. Právo na příznivé životní prostředí v České republice. In GERLOCH, A. – ŠTURMA, P. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 115 – 126. ISBN 978-80-87284-23-0.

KINDL M., ROZEHNAL A. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7380-516-6.

KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině 2. díl*, 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, ISBN 978-80-7380-140-3.

KUŽVART P., PAZDERKA S. *Právo na informace – Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí s komentářem a vzory podání, Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, ISBN 80-902570-4-6.

POSPÍŠIL, B. *Životní prostředí očima právníka*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981.

PROCHÁZKOVÁ E. Diplomová práce – *Právo na příznivé životní prostředí v právní teorii a praxi*, 2011/2012 Masarykova univerzita v Brně.

SCHELLEOVÁ I. a kol. *Sousedské spory a paragrafy*. Brno: Computer Press, a.s., 2007, ISBN 978-80-251-1731-6.

Zdroje online

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Náklady na ochranu životního prostředí a ekonomický přínos z těchto aktivit podle programového zaměření*, Český statistický úřad, 2016, [Online], Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&pvo=ZPR09&udIdent=&vyhltext=&pvoch=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&zo=N&pvoc=&verze=-1&filtr=G~F M~F Z~F R~F P~ S~_null_null_&katalog=30842&z=T>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD *Produkce, využití a odstranění odpadu a produkce druhotných surovin v roce 2014* [online]. Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/34580409/280029-15.pdf>>

EUROSTAT. *Your key to European Statistics 2014* [online], Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/environment/statistics-illustrated>>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ *Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020.* [online] Dostupné z: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/SP%C5%BDP_2012-20.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/SP%C5%BDP_2012-20.pdf)>

MÜLLEROVÁ, H. Human rights approaches to environmental protection at the international level and their application in the Czech republic. *Common Law Review*, 2009, č. 11, s. 24-27. [online] Dostupné z <<http://www.commonlawreview.cz/human-rights-approaches-to-environmental-protection-at-the-international-level-and-their-application-in-the-czech-r>>

12. Seznam grafů

Graf 1: otázka č. III. – celkové zhodnocení

Graf 2: otázka č. III. – zhodnocení na základě pohlaví

Graf 3: otázka č. III. – zhodnocení na základě věku

Graf 4: otázka č. IV. – celkové zhodnocení

Graf 5: otázka č. IV. – zhodnocení na základě pohlaví

Graf 6: otázka č. IV. – zhodnocení na základě věku

Graf 7: otázka č. V. – celkové zhodnocení

Graf 8: otázka č. V. – zhodnocení na základě pohlaví

Graf 9: otázka č. VI. – celkové zhodnocení

Graf 10: otázka č. VII. – zhodnocení na základě pohlaví

Graf 11: otázka č. VII. – celkové zhodnocení

Graf 12: otázka č. VIII. – celkové zhodnocení

Graf 13: otázka č. IX. – celkové zhodnocení

Graf 14: otázka č. IX. – zhodnocení na základě věku

Graf 15: otázka č. X. – celkové zhodnocení

Graf 16: otázka č. XI. – celkové zhodnocení

13. Přílohy

Příloha I.

Dotazník použitý jako podklad pro zpracování praktické části bakalářské práce

ANONYMNÍ DOTAZNÍK NA TÉMA:

Analýza Ústavního práva na příznivé životní prostředí z pohledu občanů České republiky

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

Vámi vybranou odpověď označte zaškrtnutím příslušného znaku - ☒. Pro otázky I. – VI. a VIII. – IX. je možné zvolit pouze jednu odpověď. Pro otázku VIII. je třeba očíslovat od 1 do 7, kde 1 znamená nejvíce ovlivňuje a 7 znamená nejméně ovlivňuje.

I. Pohlaví

muž

žena

II. Věk

do 25 let

od 26 do 49 let

50 let a více

III. Zajímám se o problematiku životního prostředí a snažím se zlepšit životní prostředí:

Určitě ano (Aktivně se zajímám o problematiku.)

Spíše ano (Třídím odpad, neznečišťuji životní prostředí, apod.)

Spíše ne (Životní prostředí úmyslně neničím, ale ani nedělám nic pro jeho zlepšení.)

Určitě ne (Tato problematika mě nezajímá, je mi jedno.)

IV. Znáš Ústavní zákon a Listinu základních práv a svobod, tedy víš, jak Ústavní právo upravuje životní prostředí a znáš svá práva a povinnosti v problematice životního prostředí:

- Určitě ano (Svá práva a povinnosti v této problematice přesně znám a v případě potřeby bych se nebál/a je použít.)
- Spíše ano (Myslím si, že svá práva a povinnosti v této problematice znám.)
- Spíše ne (Znám pouze základy v problematice – to co se učí ve škole, či je dostupné v médiích.)
- Určitě ne (Tato problematika mě nezajímá, nevím o ní nic.)

V. Jsem spokojen/a se současným stavem životního prostředí v České republice:

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nevím, nemám názor

VI. Myslím si, že Ústavní právo se dostatečně zabývá problematikou životního prostředí:

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nevím, nemám názor

VII. V rámci životního prostředí se vždy chovám tak, abych nejednal v rozporu s ústavním právem a s Listinou základních práv a svobod:

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

VIII. Kdo podle Vás nejvíce ovlivňuje v České republice stav životního prostředí - ať už činy, prosazováním ochrany životního prostředí nebo vydáváním zákonů (seřad'te od 1 do 7, kde 1 znamená nejvíce ovlivňuje a 7 znamená vůbec neovlivňuje):

- Prezident ČR
- Vláda ČR a její ministerstva
- Parlament ČR
- Senát ČR
- Neziskové organizace (Arnika, Greenpeace,...)
- Velké společnosti (ČEZ, a.s., O2 Czech republic,...)
- Každý občan

IX. Myslíte si, že budoucí generace v ČR mají dobré vyhlídky na příznivé životní prostředí?

- Určitě ano (Budoucí generace bude mít určitě příznivější životní prostředí než současná generace.)
- Spíše ano (Budoucí generace bude mít o něco příznivější životní prostředí než má současná generace.)
- Spíše ne (Budoucí generace budou mít stejně příznivé životní prostředí jako současná generace.)
- Určitě ne (budoucí generace nebude mít příliš příznivé životní prostředí k životu. Naopak, budou mít nepříznivé životní prostředí k životu.)
- Nevím, nezajímá mě to

X. Tipněte si, kolik přibližně v roce 2014 činily celkové náklady vynaložené na ochranu životního prostředí v ČR?

- 700.000.000 Kč
- 1.500.000.000 Kč
- 17.000.000.000 Kč
- 35.000.000.000 Kč
- 60.000.000.000 Kč
- 150.000.000.000 Kč
- 300.000.000.000 Kč

XI. Kolik se podle Vás v roce 2014 v celé ČR vyprodukovalo celkem odpadu?

- 338 tis. tun
- 3,8 mil. tun
- 13,8 mil. tun
- 23,8 mil. tun
- 33,8 mil. tun
- 338 mil. tun